

Stochflecke!

1. Ant. Pauli, diff. de genuino principio actionum humanarum
Hals 1706
2. Buddei s. Joh: franc: / diff. de exaltatione dolorosa saluatoris nostri jena 1707.
3. Carpov / pauli theod. / animadver. sive philologico = Critico = Sacrae Carpov s. Jac: Lipsia 1711.
4. ejusdem, physiologia sacratissima. franc: 1740.
conf. 39
5. Gutbier / Joh. tobias: / diff. de progressu controversia circa hereticos rebaptizandos.
Lipsia 1689

6. Zuther / Joh. Tobie / Diff. de origine
controversie circa hereticos re.
Baptizandos, Lipsie 1649.
7. Oporini / Joach. / Diff. de usu doct &
simplicitatis contra Scepticos.
gottinge 1739.
8. Ornicorpi / Joh. / Diff. Christianismo
Græcorum hædierum, Rostochi 1665.
9. Baumgarten / J. J. / Diff. de
Scriptura Sacra, Halle 1739.
10. Stuckij / Joh. Willh. / ^{Magistricum Juris}
de anno 1588. Tiguri 1588.
11. Uchitzsch / Joh. J. J. / Diff. Epistolica
ad Jam. Lan. Altonæ 1740.
12. Hahn / Joh. Frid. / verurtheil bey
auffsid der Colloquij may 1739
13. Franckel / Gottfr. Aug. / geistlich
wird. St. Cleri. Halle 1729.
14. Mentz v. P. Palkas / von Jobannitz
Pauern, Haanover 1740.
15. Reimber. P. Joh. Just. / Christi rinalding
an die w. f. Berlin 1739

comp. 491

16 Reinboer f. Joh. Gust. / yndigt vom
conf. 29l. Zustande der waffen auf
den Tod, Berlin 1740.

17. ejusdem, vom Hiltzst. der göttlich
conf. 19l. ansehit wider den waffen,
Berlin 1740.

18 ejusdem, die nöthige prüffung
conf. 19l. der ziffer, Berlin 1740.

19. Androff f. Theoph. / Ein vng. f. ungl.
wird es ymmerhin der
offenbariffen Briefs. 1740

20 Lehnerth. Hart / von der
Ganzin vnd amnüb

21 ejusdem, Zuo yndigtom vom
Fogon der Form 1739

1

Q. D. B. V.
EXERCITATIO THEOLOGICO-MORALIS EXEGETICA
de
GENVINO
PRINCIPIO
ACTIONVM CHRI-
STIANARVM

Occasione Dicti Paulini ad Col. III. v. 17.

Q V A M
IN REGIA FRIDERICIANA ACADEMIA,
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO, SERENISSIMO
PRINCIPE AC DOMINO

DN. PHILIPPO WILHELMO,
PRINCIPE BORVSSIAE, MARCHIONE BRANDENBURGICO,
CETERA, DVCATVS MAGDEBURGICI GV.
BERNATORE,

P R A E S I D E

PAVLO ANTONIO,
THEOL. DOCT. PROF. PVBL. ORD. ET CONSIST.
REG. IN DVC. MAGDEB. CONSIL.
FACVLTATIS SVAE h. t. DECANO

Præceptore suo æternum venerando,
placido Eruditorum examini sistit

A. & R.

IOHANNES CHRISTIANVS BARTH, *Half. Magd.*

SS. Th. C.

A. D. XXX. Iulii. MDCCCVI.

H. L. Q. C.

HALAE MAGDEBURGICAE
Litteris CHR. HENCKELII, Acad. Typogr.

55

REVERENDISSIMIS, PER-ILLVSTRIBVS
ATQVE GENEROSISSIMIS
DOMINIS,
DECANO,
SENIORI,
CAETERISQVE
CAPITVLARIBVS,
METROPOLITANAE ECCLE-
SIAE MAGDEBVRGENSIS,

*Dominis suis gratiosissimis, deuotissimæ
mentis obseruantia atque obsequio æ-
ternum venerandis.*

REVERENDISSIMI, PER ILLV-
STRES, ATQVE GENEROSISSI-
MI DOMINI,
DOMINI GRATIOSISSIMI,

Ingens omnino in optimas artes,
earumque Cultores, maxime sacra-
rum literarum, ac tanta usque fuit,
& adhuc est VESTRA Benignitas
ac Beneficentia, vt dignis laudum
encomiis vix celebrari posse vi-
deatur. VOBIS enim semper maxime curæ cordi-
que fuit bene merendi de re publica, & de iuuentu-
te, quæ in illa Deo & proximo aliquando inferuire
eruditionis ac doctrinæ studiis sese præparat, vt co-
natus illius in eundem illum finem, in maius melius-
]:[2 que

que omni modo promoueantur. Hanc Benignitatem VESTRAM longe maximam non aliorum tantum laudationibus, quibus benignissime à VOBIS factum est, sed per me quoque cognitam habeo atque perspectam: siquidem VESTRIS Beneficiis mihi etiam per triennium frui licuit. Quam Beneficentiam, vti gratissima mente ac tacita tantum Veneratione colui, sic nihil magis optaui, quam vt aliquando publice etiam aliquali saltem documento memorem gratumque animum declarare possem. Cuius rei cum non tam ex consuetudine Academica copia iam mihi facta sit, quam ex Colloquio quorundam Amicorum ad Disputationem Theologicam conscribendam inuitum quadantenus suasionibus suis me excitantium, mox in id negotii quodammodo propensio- rem factum, iterum iterumque exstimulantium: occasionem hanc minime prætermittendam esse existimaui, præsertim cum diuinæ Prouidentiae ductum circa illam perspicue animaduernerim. Obuersabantur animo illa ex Thoma de Kempis recensita pacis in mente hominis Christiani conseruandæ impedimenta, de quibus grauissime admonet, *ne quis rebus, sibi non commissis, sese implicet*, cum fieri possit, vt illis haud raro valde turbetur. Ad hæc non parum impendii in eam rem faciendum esse videbatur. At
ve

Lib. III. c.
XXV. de
Imitat.
Christi.

vero cum aliquoties Amici illi instarent, eorum-
que consiliis, vel iussis potius refragari non li-
ceret, ac de impensis alicunde diuina ope prospicien-
dis securum redderent, mihi persuaderi passus sum.
Prius tamen diuino Numini precibus supplicem me
exhibui, quam opus illud susciperem, vt de Volun-
tate eius fierem certior, & in proposito magis con-
firmarer. Quo facto sollicitus esse cœpi de materia
quadam, præ aliis maxime vtili, ac præcipue digna,
in quam Dissertationis meæ opera ac studium collo-
caretur. Obtulit ergo sese diu multumque cogitanti
officium hominis Christiani, in eo consistens, vt
Christum, quantum per Dei gratiam & vires à Spiri-
tu Sancto concessas, in hac infirmitate fieri potest,
apud se, aliosque extollendo magnificiat; eoque ipso
glorificetur. Et quoniam hæc omnia per occasio-
nem non quæsitam, sed diuino nutu oblatam, mihi
occurrerunt, circa sublimitatem, grauitatemque hu-
ius argumenti, aliquamdiu hæsitanti, quippe tenui-
tatis meæ probe conscio, venit in mentem istud Pauli
ad Philippenses iudicium, quo, cum nonnulli Doctores c. 1. 15-18.
temporis non vero & genuino, vt quidem fieri de-
bebat, principio, & in vera sui abnegatione Christum
annunciarent, tandem pronunciat, etsi non sine magno
dolore interrogans: *Quid enim? attamen*
quouis modo, siue per occasionem, siue
per

per veritatem Christus annuncietur, etiam hoc gaudeo, quin etiam gaudebo. Hæc ita mecum reputando cogitavi, quod si res tali pacto comparata sit, ut etiam dicto modo Christi Nomen annuncietur, quid non multo magis par erit Christianum, qui ex toto corde semper in votis habet, & cum vera seriatque sollicitudine id agit, vt Christus in omnium animis magnifiat, qui Nomen eius inuocant, eo anniti sedulo, vt pro viribus, quauis occasione, partes suas expleat. Præstantiam argumenti commendant pulcherrima illa B. Bernhaldi verba super Cantica Salomonis, *Si scribes, inquit, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum. Si disputes, aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus:* quippe cum ille Ipse est omnia in omnibus, & omnium nostrarum actionum, quas à nobis fieri vult, ac præcipit, Christianarum scilicet fons & origo. Hoc itaque argumento diuina gratia in Exercitatione quadam Theologica ad colophonem perducto, inuenire non potui, quorum NOMINIBVS illud inscriberem, ac dedicando consecrarem, quam VESTRIS, maximo

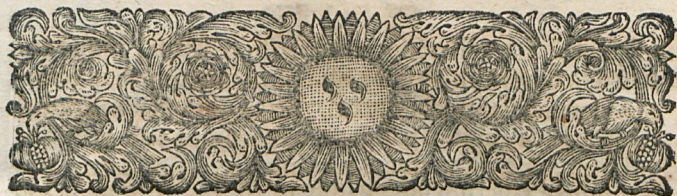
Serm. XV.

ximo Virtutis ac Meritorum splendore fulgentibus, quibus me ob Beneficia laudatissima quam maxime de-
iunctum esse sentio. In primis autem plurimum me de-
bere fateor Beatissimo, Reuerendissimoq; VIRO de
ARNSTED, cuius memoria sit in benedictione! IS
enim plane curam paternam in conferendo illo Bene-
ficio mihi exhibuit. ILLI, cum adhuc in viuis esset,
gratias egi maximas, quas vt IPSE meo nomine re-
liquis COLLEGII SVMMI MEMBRIS SPE-
CTATISSIMIS perfolueret, cum omnes & singu-
los conuenire, & coram id facere, per tempus non
esset permissum, singularis ac inusitata Benevolentia
erga me documento in se suscepit, atque etiam præ-
stitit. Magna sane VESTRA in me Beneficentia
fuit, vt eo, quo par est, modo, illam celebrare haud
queam. VOS enim nisi VESTRA ope inopiam
meam subleuassetis, ob rerum domesticarum angus-
tias, sustinere vix potuissem, quæ subieram. Im-
mortales propterea iterum iterumque Summo Nu-
mini, ac VOBIS, qui diuinæ Prouidentia fuistis in-
strumenta, decerno gratias, easdem illas, cum re-
ferre tanta Beneficia non liceat, perpetuo habitu-
rus. Cæterum vt nunc publice quoque gratum me-
um animum testarer, veluti tesseram eius, Dispu-
tationem hanc VOBIS consecrare visum est, sub-
mississime rogitans, vt qualescunque meos conatus
æqui

æqui bonique consulere, meque pariter ac studia mea in posterum quoque solita Beneuolentia complecti velitis quam benignissime. Quod superest etiam quam maxime gratulor PERILLVSTRI DECANO NOVO de Dignitate recens collata. Faxit Summum Numen, vt noui isti Honores IPSI pariter, totique CAPITVLO SVMMO quam felicissime eueniant! Dabam Halæ Magdeburgicæ XXVII Iulii MDCCVI.

**REVERENDISSIMORVM
AC PERILLVSTRIVM VESTRO-
RVM NOMINVM**

deuotissimus
CVL TOR
AVTOR ET RESPONDENS.

J. N. J.

Um Pietas maxime utilis fit, immo necessaria, & sine san-
ctimonia nemo DEUM videre pos-
sit, Hebr. XII, 14. nihil magis cura
cordique Homini, in his terris a-
genti, esse debet, quam vt sancti-
tati Vitæ studeat, omnesque suas
actiones Diuinæ Voluntati confor-

mes efficiens, tandem aliquando ad beatitudinem pro-
missam perueniat. Quoniam autem homo viribus na-
turalibus id ipsum efficere haud quaquam valet, cum in-
tellectus eius variis erroribus atque ignorantia deprava-
tus sit, & appetitus rationalis pariter, vt vocari solet, &
sensitius multis inordinatis motibus à vero Bono trans-
uorsum agatur: actiones suas ex solis hisce principiis, si-
bi relictis, nec speciali diuina gratia adiutis, præstare
haud poterit. Quo circa longe alio principio opus erit,
ex quo proficiantur actiones Hominis, in statu gratiæ
constituti. Hoc aliquoties sedula cogitatione ex Verbo
DEI mecum reputanti, idque tanquam speciale quod-
dam lumen cum Naturæ lumine comparanti, depre-
hendere licuit, aliorum adhæc Theologorum Nostratum
pias meditationes & doctrinas conferenti, longe ali-
A
ud

ud principium esse actionum Christianarum, idque toto Cœlo diuersum ab illis, quæ humanarum alias actionum principia appellitantur. Etsi autem varia Scripturæ loca huic rei indagandæ & explicandæ sese mihi obtulerint, præ aliis tamen maxime accommodatum mihi visum est dictum illud Pauli Col. III, 17. Vbi hanc regulam actionibus Christianis præscribit, vt, quicquid faciunt sermone & opere, id ipsum faciant in N O M I N E Domini IESU &c. Occasione ergo huius dicti constitutum mihi est agere: De genuino actionum christianarum Principio, quod iuxta sententiam D. Pauli nihil aliud est, quam N O M E N IESU. Atque vt finem præfixum eo melius adsequamur, hæc quidem erit ordinis nostri ratio, vt Primo acturi simus de Subiecto idoneo ad actiones Christianas; tum de ratione & conditione Principii earundem; denique de actionibus Christianis, & earum moralitate. Adsit Deus nobis gratia sua, & efficiat, vt hoc ipsum quoque, quod suscepimus agere, fiat in Nomine IESU, ad gloriam Dei, nostrique & aliorum emolumentum!

CAPVT I.

De *Subiecto* idoneo ad Actiones
Christianas.

§. I.

Vemadmodum primariæ vitæ naturalis operationes sunt, sese movere, ac mediante motu nutrirî, augeri, & crescere, ita infallibile Vitæ spiritualis seu Veri Christiani signum, sunt actiones & augmentatio, atque progressus in omni bono. Hæ enim supernaturalem

sem Diuinæ gratiæ vim, & efficaciam necessario arguunt, cuius Homo pœnitens per fidem in Christum fit particeps, (a) vt vitam, Christo ac Homine Christiano dignam, viuere, atque imaginem eius in se conspicuam reddere possit, quoniam Deus in nobis sui simile iure meritoque requirit. vid. August. Soliloq. c. XIX. Rom. VIII, 29. Col. III, 10. 2. Cor. IV, 11. 1. Cor. XV, 49. Cyprianus Lib. de zelo & inuidia fol. m. 106. b.

(a) Conf. Rom. VI, 19. 22. c. V, 2. seqq. Iac. I, 3. 25. c. II, 20. 26. Psalm. CXXX, 4. Rom. VIII, 4. c. XVI, 26. Tit. III, 7. 8. LL. Symb. p. 83. 84. 86. 109. 134. lin. 1. seqq. p. 122. l. 1. seqq. 198. in medio. 116. l. 12. seqq. Macarius Hom. XV. §. 5. in fine §. 1. z. 4--6. Hom. XIX. §. 1. seqq. in Mac. Serm. Zen. Veron. de fide §. 25. seqq. 33. 34. Luc. I, 75. Taulerius p. 429. in die palmarum & p. 431. Brentius in Lucam fol. m. 471. 1. 6. seqq. in Matth. fol. m. 295. in fine. Selneccerus Pædag. Christ. P. II. p. 370. a. b. & Chemnitius in Loc. fol. 11. a. n. II. f. 19. seqq.

§. II.

Subiectum (a) proinde est Homo vere iustificatus per fidem in Christum, supposita vera regeneratione diuina in ipso homine Matth. VII, 18. quæ tendit ad vitam nouam Eph. IV, 22. 24. vt, postquam a statu mortis & iræ intuitu Christi per fidem liberatus, non amplius sibi ipsi, sed (b) totus Christo uiuat, Rom. VI, 11. qui pro eo mortuus & resuscitatus est. 2. Cor. V, 15. Eph. II, 10. Totum autem Deo dedit, dicit Hieronymus, qui seipsum obtulit, & hoc unum unice Deus ambiens Prov. XXIII, 26. præbe, inquit, fili mi, cor tuum, mihi. Fides enim illa, quæ vnit Christo hominem, non est otiosa (c) qualitas vel vacua filiqua in corde, uti gravissime B. Lutherus edocet. Cui recte ad stipulatur Brentius, (d) Da, inquit, ignem, qui non caleat, & dabis etiam veram fidem, quæ non ad faciendâ quæuis opera bona ardeat. Hæc ipsa Christi doctrina est, qua Joh. X, 10. adseverat, se ideo venisse, ut vitam haberent &c. & mox C. XIV, 6. Ego sum Vita: quod maxime respectu nostri, meritorie scil. efficienter, & applicatorie intelligendum. conf. Chemnit. de duabus nat. in Christo C. XVII. fol. 82. a. l. 1. z.

(a) vid. Chemnitius in Loc. P. III. fol. 16. b. §. 3. f. 17. a. lin. 3. seqq. §. 2. §. f. 18. b. n. V. f. 29. §. 2. f. 227. §. 1.

A 2

(b) conf

- (b) conf. Richard Baxters Wegweiser zur Christlichen Sittenlehre / p. 255. reg. x. seqq. 257. §. 11. seqq. 258. §. 6. Balduinus in Epist. Paul. fol. 394. §. 4. medit. B. Anselmi C. VIII. & Baierus Comp. Theol. mor. p. 96. Speneri Predigten über Johann Nunds wahres Christenthum L. I. p. 92--95.
- (c) Comment. in Epist. ad Gal. p. m. 151. & 114. LLS. p. 71. n. 2.
- (d) in Evangel. Luc. fol. m. 943. D. Maius in Synopf. Theol. mor. p. 12. §. IX. 23. seqq.

§. III.

Hinc Apostolus Gal. II, 19. 20. processum istum iustificati ostensus, dicit: *Ego una cum Christo crucifixus sum. Vivo autem non iam Ego, sed vivit in me Christus.* Iam itaque non Ego in mea persona, sed Christus vivit in me. Persona quidem vivit, sed non in se, aut pro sua persona. Istud Ego, quod debitor mortis & Legis est, non vivit, sed per fidem in Christum iustificatus & vivificatus, vitam aliam habeo. Christus vitam illam, quam ago, vivit in me: immo vita, qua sic vivo, ipsemet Christus est. vid. Luth. cit. loco. & in Tom. VI. Alt. fol. 625. b.

§. IV.

Est igitur duplex Vita, naturalis seu animalis, & alia scil. Christi, in nobis Vita illa nostra vera, originalis, atque primaria. Secundum illam Christianus est *mortuus*, iustificatus autem vivit iam illius vitam: non vivit iam ipse, sed mortuus est: Quis tum vivit? Christianus. *Phil. I. 21.* Paulus ergo, ut in se vivens, plane per Legem mortuus est, sed ut in Christo, vel potius, ut Christus in eo vivens, vivit aliena Vita: quia Christus in eo loquitur, (2. Cor. II, 17. C. XII, 19. C. XIII, 5. Rom. VIII, 10.) operatur, & exercet omnes actiones. 2. Cor. VI, 16. Eph. I, 19. 20. C. III, 17.

Vid. Tom. VI. Altenb. Luth. c. I. & Comment. in Epist. ad Gal. p. m. 150. Chemnitius in Loc. ex Luth. P. III. Fol. 31. b. Baieri Comp. Theol. mor. P. I. p. 34. 35. Mac. de patient. & discret. C. XV. XVI.

§. V.

Et hæc est illa Vita, ad quam Adamus fuit conditus, cum
ipfi

ipsi (a) spiraculum vitarum esset inspiratum (Gen. II, 7.) diuinitus, quam statim amisit per lapsum, sed diuina gratia, vi Proteuangelii, Semen mulieris annunciantis, contritum caput serpentis, mox restituenda. Secundum quem processum iam quoque restituta est per Christum in omnibus, vera fide, in pœnitentiæ ordine, meritum eius apprehendentibus, ut iam viuant in fide Filii Dei Gal. II, v. 20. Nam gratia Dei illuxit salutifera omnibus hominibus, erudiens nos, (*παιδεία*) vt abnegata impietate, & mundanis concupiscentiis, sobrie, iuste, & pie viuamus in præsenti seculo Tit. II, 12. Abnegata, inquit impietate: quod non simplicem depositionem notat, sed plenam abdicationem & renunciationem maximo cum odio ac detestatione illius impietatis coniunctam, ita, ut quæ antea placebant, nunc maximo fastidio displiceant. (b) Toties enim negamus nos, inquit Hieronymus, quoties priora vicia calcantes, desinimus esse, quod fuimus, & incipimus esse, quod antea non fuimus. Quandoquidem Christus semet ipsum tradidit pro nobis, vt redimeret sibi populum, *πρωτόγονον*, aptum ad omnia bona opera. Hic habes meritum & applicationem.

(a) vid. Spenerus in Epist. ad Gal. p. 188.

(b) Balduinus in Epistolas Paul. fol. 1494.

§. VI.

Et si vero Homo Christianus vtatur mundo & omnibus Creaturis, vt nulla differentia esse videatur inter eum, & impium, quippe cum idem victus, vestitus, eadem auditio, Visio, cæterarumque operationum naturalium ratio sit, vt in decriam de Christo legatur, quod inuentus sit habitu, vt homo: nihilominus tamen ingens diuersitas est, quæ inter utrumque intercedit, cum Homo Christianus ac vere pius viuat in fide Filii Dei, atque ita omnia hæc ex alio prorsus fonte fluant, eo scilicet, quem Paulus Col. III, v. 17. commendat.

§. VII.

Quæ à nobis dicta sunt hætenus de Subiecti conditio-
 ne ex Theologia morali, ea omnia satis superque deprehen-
 dere licet in ipsis Colossensibus, ad quos præceptum hoc di-
 rigitur de actionibus Christianis, ex vero & genuino suo prin-
 cipio instituendis, & quomodo in iis magis magisque sit pro-
 grediendum. Cum de statu mortis, in quo antea fuerant,
 mentionem fecisset, nunc viuificationem & vitam, per fidem
 in Christum, seu cum Christo, iisdem tribuit, Col. II, 12. 13.
 ἐδὲ νῦν & πρὸς accuratissime discernendo Cap. I, 21. 22. seqq.
 proindeque illos recepta peccatorum remissione iustificatos,
 & in statu sanctificationis considerat, utpote à quibus præ-
 stari potest, quod postulat. Quam ob causam initio statim
 sanctos eos appellat, cum imputative tum inhæsiue tales C.
 I. 2. & fideles fratres in Christo, propter fidem nempe in
 illum. Et fratres quidem nominat, ob communem Con-
 fessionem, & cultum vnus Dei, ac propter communem ado-
 ptionis gratiam, tum & ob infontionem in vnum corpus mysti-
 cum. Facti enim per fidem Filii Dei vnus corporis membra,
 inter se erunt fratres, vt bene Crocius in h. l. Qua fide, &
 caritate in proximum, audita, fatetur se gratias agere Deo
 Apostolus v. 3. ibidem: (quippe quæ absoluunt Christianis-
 mum) &, vt perfici curarent opus illud Dei in se, Ioh. VI, 29.
 Col. II, 12. Phil. I. 6. C. II, 13. ex toto corde iisdem adpreca-
 tur v. 9. vt impleantur omni agnitione Voluntatis eius, non
 nuda γνώσει, sed ἐπιγνώσει quæ cum apprehensione efficaci
 coniuncta, Christum sibi adplicat, & Legis regulam in ipsa
 conuersatione cum aliis pro virili exprimit, & sanctitate Vi-
 tæ ostendit ἐν πάσῃ σωφία καὶ συνέσει, omni sapientia & in-
 telligentia spirituali, vt fallacias & imposturas sophistarum
 & Pseudo-apostolorum) quascunque prudenter animaduert-
 tere, & à vero solide discretas, vitare queant, & περιπατεῖν
 ἀξίως τῆς Κυρίας, i. e. talem vitæ rationem sequi & tenere, quæ
 decet per Evangelium efficaciter vocatos à Domino, seu,
 eos,

eos, quos idoneos fecit εἰς τὴν μερίδα τῆς κλήσεως τῶν ἀγίων, ἐν τῷ Φωτὶ v. 12. Et oppositum hoc est τῷ *quiescere à cursu*, sēu non progredi in via, hoc est, non facere & præstare, quod præstandum est, & Deo, & proximo, absque vlla interiecta mora, ut per omnia placentes, εἰς ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἐργαζομένους, fructum proferant, in oppolitione ad v. 21. & crescant εἰς τὴν ἐπίγνωσιν. Quod itaque de progressibus in Christianismo fermo sit, nullus dubito: siquidem jam erant in fide & charitate, ut supra ostendimus, constituti.

§. VIII.

Quamobrem C. II. v. 6. ut ad profectus uberiores magis magisque tendant, eos porro adhortatur. Sicut inquit accepistis Christum Iesum Dominum; (quomodo? vid. v. 11. 12. & 13.) ita in eo ambulate, in ejus fide & obsequio perseverantes, secundum eius mandatum, & Spiritus ductum, in via persistite, nec aliter, quam in ipso, in quo, & quomodo semel cœpistis, pergitis: Nam Christus ipse Via est, & etiam lux Joh. XIV. v. 6. C. VIII. 12., mox emphatice addit ἐρριζωμένοι, & superædificati, & constabiti in Christo, ut in illo, velut solo firmissimo altis agant radices, ab illo succum vitalem, vigorem, & vim progrediendi & perseverandi trahentes Eph. III. v. 18. atque ita indies, dum solido inhaerent fundamento magis magisque corroborati confirmentur. Non igitur consistendum est, sed semper pergendum usque ad metam Phil. III. 12. 13. 14. siquidem non proficere in Christianismo, nihil aliud est, quam deficere. Atque ita ad integritatem Christianam & intellectus & Voluntatis, omniumque virium reliquarum respicit Apostolus, ut quotidie in majus meliusque provehantur. Nam finis redemptionis est, ut vere illius participes fiamus, ad quod redempti sumus, nempe sanctitatis Patris nostri (Hebr. XII. 10.) c. I. 22. c. III. 19. Collato Joh. I. 16. idque non in instanti, sed successive, ut vocabulum impleri, crescere (2 Petr. III. 18.) & ipsa vox τελειότης & alibi καταρτίσαι & c. I. Petr. V. 10. secum fert: (siquidem cœptum propterea est, ut ad finem perveniamus)

Nam

Nam gratia justificans & sanctificans nunquam separari potest
 1. Cor. I, 30. 2. Cor. V, 14. 15. 1. Petr. II, 24. vid. Speneri Glau-
 bens. Lehre p. 368. Hinc maxime ad renouationem referunt
 vocem sanctitatis Chrysoftomus, Theophylactus, & recentio-
 res etiam Interpretes: Quanquam ea nec ab ordine remisio-
 nis peccatorum, seu iustificationis, seu subiecto excludatur.
 Ioh. I, 9. 1. Cor. I, 8. Cum dicit, ut sisteret vos sanctos, applica-
 tionem innuere volens, utitur secunda persona: Sanctos, in-
 quit, tum sanctitate imputata, ut vos, qui antea eratis in vobis
 ipsis impurissimi, & inde rei æternæ mortis & damnationis,
 per fidem in eum, ac si nullum unquam peccatum à vobis esset
 commissum; tum sanctitate inhærente paulatim vos sanctifi-
 cetis, in vobis ipsis, ut hic incipiatis immaculatam vitam agere,
 & irreprehensibilem, vid. Crocius h. l. fol. 35. a. quæ tandem
 omnibus numeris in cælis aliquando perficiatur. Denique
 addit, coram eo, scilicet iudicio ejus, in quo peccata non im-
 putantur, & reliquæ reguntur, propter fidem in Christum,
 Rom. IV, 6. 7. 8. c. VIII, 1. atque hæc ita dicuntur in oppositio-
 ne ad τὸ coram leuobab peccare, i. e. sine metu Gen. VI, 11.
 c. XIII, 13. adeoque non tantum coram hominibus, qui ad ex-
 terna tantum respiciunt. Qua occasione etiam de iudicio
 illo, quod intra animum exercetur, aliquid dicere possemus,
 sed scopo nostro tantummodo inhæremus.

§. IX.

Et hi ipsi sunt, quos Apostolus c. III. initio eam ob cau-
 sam, ut nimirum proficiant in sanctitate, tantopere adhortatur
 ad desiderium rerum cælestium, quod omnes habeant necesse
 est. Ex quo intelligitur, ad omnes homines pertinere illas,
 in quocumque statu ac vitæ genere, externisque circumstan-
 tiis agant vitam; siquidem non ita multo post varii hominum
 status recensentur. In quibus, quidquid ab Apostolo doce-
 rit ac præcipitur, ex præcedentibus inferri videmus: Quæ-
 rite Regnum Dei, τὰ ἀνω ζῆτεῖτε. Uti vero ad desiderium re-
 rum cælestium omnes & singulos adhortatus est, ita nunc quo-
 que

que modum ostendit, ad illas adspirandi, & perueniendi: mortificate, inquit, membra vestra &c. gravissimis additis rationum momentis; quem modum porro maximopere commendat. Loquitur enim cum hominibus iam iustificatis, vitamque in possessione habentibus, ex qua iam actus vltro fluentes postulat, in mortificatione membrorum consistentes: nimirum eo ipso præcipit quotidianam pœnitentiam, sive renouationem, id quod induitionis nomine exprimit; atque hoc medium est ad finem perueniendi.

§. X.

Quem in finem studium Verbi Divini, quod mentem Dei in omnibus nobis manifestat, sequitur, quomodo instituenda sit vita, vt *πλοσιως* in nobis habitet, i.e. vt nos cum fructu illud meditemur, quo diuites reddamur, & in fide & charitate, in solatio & præsidio aduersus tentationes, vti Act. XVII. v. 13. de Berrhöensibus legitur. Quo facto generalem illam regulam v. 17. omnium sermonum & actionum nostrarum proponit, quæ à Christo suum habere debent principium, progressum & finem, & sic agenda credendis aptissime iungit.

§. XI.

Quamquam autem Hominem iustificatum diximus esse subiectum (a) actionum Christianarum, non tamen id à nobis ita capitur, vt iustificatio sanctificationi & renouationi opponatur, sed prouti illa hanc veluti consequens necessarium comprehendit. Quamuis enim gratia Dei, in se considerata, & a parte Dei, vna sit & simplex, vti Deus Trinus est Ens simplicissimum, & infinitum; pro diuersitate tamen obiectorum, diuersoque inde concipiendi modo, varia est, vt nunc iustificans, nunc sanctificans, aliisque nominibus insigniri possit. Atque hæc gratiæ diuinæ, iustificantis & sanctificantis, diuersitas ideo a nobis hic attenditur, quia non sumus nescii, a Pontificiis plerisque ita confundi iustificationem cum sanctificatione, vt illam, in infusione iustitiæ habitualis, consistere, adfirmant. Quatenus enim vocabulum iustifica-

B

tio-

tionis strictè capitur, & sanctificationi contradistinguitur, Homo nihil operatur, aut cooperatur, sed mere passive se habet ad gratiam Dei recipendam; in sanctificationis vero negotio homo quoque incipit (b) cooperari, Gratia diuinæ viribus instructus. Ita Augustinus hoc ipsum accurate exposuit cap. XVII. de Grat. & Lib. Arb: Vt velimus, inquit, sine nobis operatur in nobis, cum autem volumus, & sic volumus, vt faciamus, nobiscum operatur.

(a) vid. D. Maii Synopsis Theol. Moral. p. 4. §. 4.

(b) Chemnitius in Loc. P. III. fol. 222. §. 8.

§. XII.

Cæterum quia actiones illæ, de quibus infra latius differere animus est, ita ab Homine proficiscuntur, vt ope potentiarum & facultatum, quibus quoad mentem pariter & corpus præditus, ab ipso peragantur: perspicuum est eo ipso, dum Hominem sanctificatum subiectum actionum Christianarum esse adseruimus, id de toto Homine, quod ad omnes eius vires, esse accipiendum. Ita sanctificatum esse Hominem oportet, intellectu, voluntate, appetitu sensitiuo atque adfectibus, & quidquid præterea motuum in Homine reperitur. Tam profunda enim Hominis per peccatum facta est corruptio, vt potentia istæ naturales, sibi relicta, nihil producere valeant, quod rectum sit & cum voluntate Dei consentiat. vid. Chemnit. in Loc. P. III. fol. 222 b. §. 13.

§. XIII.

Cum adhuc integer esset Homo, maximis gaudebat donis & bonis, quibus similitudine quadam Creatorem suum referebat. Quemadmodum enim Deus, sapiens, iustus & sanctus est; ita has perfectiones ex ipso etiam Homine elucere voluit, ita, vt intellectus eius polleret sapientia, Voluntas, iusticiâ, appetitus & adfectus sanctitate. Testatur hoc satis variis in locis Scriptura sacra, vbi de reparatione & renouatione Hominis peccatoris agitur. e.g. Eph IV, 23. Col. III, 10.

§. XIV.

Intellectum quod concernit, talis ille vis est, menti nostræ infusa, ut per eam verum apprehendere & diiudicare liceat. Data illi erat, ut modo diximus, Sapientia, qua collustraretur quodam quasi lumine in rebus cognoscendis & diiudicandis. Quam necessaria erat intelligendi facultas, cum nemo possit agere quod non intelligat, tam quoque necessaria est ipsa mentis sanctificatio, qua recte demum aliquid intelligere datur. Hac si destituitur, in maximis ignorantiae & errorum tenebris versatur, ut quid verum aut falsum, quid bonum ac malum sit, in diuinis percipere plane haud possit, ut recte Brentius adfirmat: *Ratio non intelligit commoda vel incommoda nobis.* (a) Quo quidem modo *Subiectum* actionum Christianarum non erit: Homo animalis non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, stultitia namque est ipsi, nec (b) potest cognoscere &c. Rom. VIII, 17. Ier. X, 23. Ioh. VI, 60. 63. c. XIV, 17. Renouatus ergo esse debet intellectus eius *εις ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας* conf. Col. III, 10. c. I, 9. Eph. IV, 23. 24. c. II, 20. Rom. XII, 2. Phil. I, 9. (c) (ad intellectum formaliter spectat.) Et ita tandem aptus erit & idoneus ad omne opus bonum perficiendum.

(a) vid. Ille in Lucam. fol. m. 683. (b) Sebalt. Schmid, in Colleg. Bibl. poster. p. 161. (c) Baierus in Compend. Theol. mor. p. 66. 67. seqq. Sal. Glasii Philolog. Sacra. Lib. V. Tract. I. C. XII. p. 357.

§. XV.

Quocirca nullo modo probare possumus illorum sententiam, qui putant, *Voluntatem* Hominis tantum corruptam esse, *intellectum* vero illius adhuc integrum. Etsi enim verum est, voluntatem haud raro intellectum præcurrere, & in aliquid ferri, antequam fuerit cognitum, immo interdum contra illius iudicium agere. Inde tamen neutiquam sequitur, intellectum à corruptionis vitio propterea esse immunem. Non Scriptura tantum, sed ipsa etiam ratio satis docet contrarium. conf. Eph. IV, 17. 18. 23. c. II, 3. Tit. III, 3. Gen. VI, 5. Sap. IX, 15. seqq. vid. Bald. Comment. in omnes Ep. P. fol. 1506. a.

1096. b. 1097. a Scherzeri Breuiarium Theol. Hülseman. p. 308. Th. II. seqq. 310. Th. IV. seqq. 319. (β) Sed ad voluntatem veniamus.

§. XVI.

Hæc itidem, vt intellectus, est vis aliqua; menti nostræ diuinitus tributa, sed qua bonum & malum ab intellectu ante cognitum, appetimus & auersamur. Perfectio illius, vt paulo ante diximus, iustitia est, qua naturaliter maximeque determinata fuit & propensa ad bonum tam spirituale, quam ciuile, hoc vel illud libere eligendum, vel non eligendum. Qua priuatus Homo in maximam ἀραξίαν prolapsus est, & in foedissimam viciorum colluuiem, eorum scil. omnium, quæ cum iustitia pugnant. Quemadmodum itaque infinita Dei bonitate & singulari Spiritus Sancti gratia intellectus Hominis renouatur; ita Voluntas quoque eius, iustitiæ denuo fit particeps, Eph. IV, 24. Luc. I, 6. 77. vt nihil aliud hæc talis velit aut nolit, quam quod intellectui sanctificato, atque adeo ipsius Voluntati Diuinæ congruum est. Vti ergo actiones Christianæ intellectu sanctificato prælucente, ita Voluntate etiam pariter sanctificata, & quidem decernente, suscipiendæ sunt. vid. LLS. p. 672. 673. seq. Phil. I, 13. collato Rom. IX, 16. 17. collat. Matth. XI, 27. cum 28. ad q. conf. Wolfgang. Franzius de Interpretat. Script. S. p. 319. præcipue orac. 30. & 32. ibidem.

§. XVII.

Cum Voluntate, appetitus sensituius quadantenus conuenit. Vti enim illa in prosecutione boni, & fuga mali, sese occupat, ita hic etiam circa bonum & malum suo modo versatur. Vnde quoque voluntas ipsa appetitus dicitur, at non absolute & simpliciter, sed cum addito, appetitus rationalis. In eo enim Voluntas ab appetitu sensituius distinguitur, quod illa facultas quædam rationalis fit, appetens bonum, & fugiens malum ab intellectu cognitum; hic vero non rationem immediate & proxime, sed sensus eorumque motus sequatur, ita, vt hic iudicio sensuum; illa vero iudicio rationis innixa sit. Non est itaque appetitus sensituius in & per

per se rationalis, quod ad ordinem tamen diuinitus institutum, quo illi subiiciendus venit. rationis particeps. Et cum post lapsum illa vulgo sic dicta, recta ratio in irrogenitis debita hic reſtitutione deſtituatur, indeque nec ipſe appetitus ſenſitiuus, ei ſe ſubmittens, ſatis recte ſeſe habeat: Nos in Homine Chriſtiano requirimus, vt appetitus in eo ſenſitiuus eatenus directioni intellectus & imperio Voluntatis ſuum præſtet obſequium, quatenus non ipſe tantum impulſu Spiritus Sancti gaudet, ſed illius ope etiam intellectus, Sapientia colluſtrati iudicium, & Voluntatis, Iuſtitia renouata, actus ſequitur. Hæc conformitas cum ratione integra eſt illa ipſa Sanctitas, quæ Homini quondam fuit concreata Eph. IV, 24. ad quam poſt lapſum denuo renouandus eſt, ibidem.

§. XVIII.

Huius Sanctitatis in Homine Chriſtiano participes quoque eſſe debent adfectus, illæ ſcilicet commotiones, quæ ab obiecto ſub boni vel mali ſpecie, in appetitu præcipue ſenſitiuo excitantur. Quæ quidem in ſe ſpectatæ nihil vitii continebant, cum ſint datæ Homini, vt eſſent inſtrumenta honeſtiſſimarum operationum. At vero ſicut appetitus, ita etiam hi imperus nunc corrupti & sæpe immorgeri ſunt ac rebelles penitus intellectui & Voluntati. Quam ob rem hi quoque ſanctificandi ſunt in Homine Chriſtiano, vt vna cum appetitu ſenſitiuo ſubdant ſeſe ac ſubiiciant rectæ rationi ſecundum motus Spiritus Sancti, in mente Hominis excitatos. cf. Macarius Hom. XV. §. 50. 51. In opuſc. de perfect. in Spiritu C. II. III. Eiuſdem de Patient. & discret. C. IX. De Libert. mentis C. XXVII. De Elevat. mentis. C. XVII. De Charitate C. XXVII. Thomas à Kempis de Imit. Chriſti Lib. I. C. VI.

§. XIX.

Notandum quoque eſt, quod ſub hoc conſenſu appetitus ſenſitiui & adfectuum cum ratione, ad integritatem renouata, comprehendendi etiam poſſit conſenſus & harmonia

facultatum omnium inferiorum v. g. facultatis vegetatiuæ, locomotiua, & similibus, rectitudini ac prauitati morali non aliter expositæ, quam mediante appetitu sensitiuo atque adfectibus. Ita visio & auditio per se res est indifferens (si ita considerari potest) atque ita neque bona neque mala, sed per appetitum vel bona vel mala redditur: Quod de cæteris etiam sensationibus facultatibusque corporis est intelligendum. Quando ergo appetitus bonus est, hæc quoque facultates non peccant, cum illius beneficio sese exerant; si vero malus est, ipsæ quoque lineas transilient, hominemque à recto tramite transuersum agent, vt in multa peccata præceps feratur. Spectant huc illa præcepta, qua Homo Christianus iubetur, omnia sua membra, totumque adeo corpus, quod seruitio animæ destinatum est, iustitiæ & sanctitati mentis, veluti arma & instrumenta eiusdem, consecrare. Rom. VI, 13, 19. C. XII, 1. *Nam aurum deponere, inquit Hieron. Epist. XXVIII. ad Lucin. incipientium est, non perfectorum. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes; seipsum offerre Deo, proprie Christianorum est.*

§. XX.

Totus (a) ergo Homo quantus quantus est, ratione animæ scilicet & corporis, omniumque virium & facultatum in ipso reperiendarum, sanctificatus esse debet: alias ipsæ actiones non possunt esse sanctæ & vere Christianæ, vt Deo placeant. Quando autem Homo Deo gratus & acceptus est, omnia etiam illa, quæ ipse cogitat, loquitur ac facit, cum in Christo fiant, & per Spiritum ejus, grata erunt atque accepta.

(a) 1. Theff V, 23. Luc. XI, 36. Cant. IV, 7. Macarius Hom. II. §. 4-1. H. XII. §. II. 10. H. XXIV. §. 6. in fine. H. I. §. 2. P. II. Lib. I. C. I. L. III. C. 4. & C. 13. Gerhard. medit. 20. Vol. I. Patrum Apostol. f. 93. a. 96. b. D. Maii Synopf. Theol. mor. p. 83. 84. 85. & quæ ex LLS. Luthero, aliisque ibi citata leguntur. p. 4. ibidem §. 4. & Th. Symb. art. IX. §. 8. 9.

§. XXI.

§. XXI.

Ultimo loco adhuc obseruandum est, postquam homo, eo, quo diximus, modo, gratiæ diuinæ factus est particeps, ipsi subsistendum haud esse, sed eiusdem illius gratiæ virtute & efficacia eo allaborandum, vt indies magis magisque proficiat & augeatur. (a) Etsi enim initio Conversionis suæ, quo conuicti incipit, vt ex statu peccati in statum gratiæ transferatur, velut mortuus nihil actiue operari valet, attamen simul atque Vita spirituali donatus est, iis gaudet viribus, quibus & ipse aliquid agere & cooperari Spiritui Sancto possit. LLS. p. 673. 674. Quam ob rem ipsi enitendum est, vt subolescat fides eius 1. Cor. X. 15. & in cognitione Redemptoris crescat, potentiæque resurrectionis Phil. III, 10. ut suppleantur, quæ defunt adhuc fidei 1. Th. III, 10. vt euadat in virum perfectum, in mensuram ætatis plene adultæ Christi Eph. IV, 13. adolescens in illum, per omnia v. 15., vt abundans & exuberans fiat mutua charitate, & in omnes; vt confirmetur cor eius, irreprehensibilis in sanctimoniam coram Deo & Patre nostro in aduentu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius.

(a) 1. Cor. III, 18. Macar. de Libert. mentis. C. XXI. p. 211-213. Luth. Tom. VI Alt. p. 458. à D. maio in Synopf. Theol. mor. cit. p. 137. Thomas à Kempis. Lib. I. C. XXV. C. XI.

§. XXII.

Hæc de *Subiecto* fusius propterea prius tradere visum est, vt tanto rectius in sequentibus pateret, quodnam verum & genuinum actionum Christianarum esset *principium*, nosque ita præpararet ad reliqua dicenda. In præsentia namque scrutinio considerandus nobis homo non erat in statu naturæ corruptæ, & quatenus irrogenitus est, sed in statu gratiæ, in quo vt regenitus, iustificatus & sanctificatus existit. Possit equidem Homo in statu etiam corruptionis suæ τὰ τῆ νόμου aliquatenus facere Rom. II, 14. cum tamen virtutibus vere talibus, atque adeo Theologicis destituatur, actiones Christi-

stianus perficere neutiquam potest, nam ἀνευ τῶν αὐτῶ σκευῶν, τρεῖς τῆς χάριτος, ἀδυνατὸν τινὰ τῷ θεῷ διακονῆσαι, τρεῖς ἐν εὐαγγελίῳ εἰς πάντα τὰ τῷ θεῷ θελήματα, inquit Macarius Hom. XV. §. 5. in fine. (a) Illarum enim moralis bonitas non ex ruderibus illis, quæ post lapsum etiam adhuc in Homine supersunt, sed ex integriore illius ratione, ad quam non nisi per renouationem venit, & ex sublimiori ejus statu diiudicanda est. Homo Christianus ergo integer esse debet, (b) ut actiones vere Christianas edat, perfectione scilicet non gradu, quæ obedientia omnibus numeris absoluta Legem Dei, voluntatemque eius impleat, sed partium; cui nihil desit eorum, quæ Christianum Hominem ratione animæ & corporis omniumque virium constituunt, & licet ei multum adhuc imbecillitatis ac imperfectionis ob natiuam labis impuritate admistum sit. Perfectissima autem Christi iustitia, regentis per fidem imputata, defectum omnem supplet, & quidquid impuri adhuc superest, tegit. cf. Speneri Lauterfeit des Eoangel. Christenthums P. II. p. 569. seq. Nimirum in hac vita illa ipsa perfectio & integritas tantum inchoatur, & Spiritus Sancti gratia, accedente ipsius etiam Hominis regentis studio & opera in maius meliusque prouehitur, vt vere sint adulti vel perfecti, (c) i. e. vt non semper sint infantes vel paruuli, sed prouecti, viriles, stantes; denotat enim continuum profectum in fide Christiana, quia Christus, spiritualiter in illis per fidem habitans, Eph. III. 17. vt herus in domo iuxta Baldwinium ad h. l. suas habet diuersas ætates & progressiones 1. Ioh. II. 12. 13. 14; in altera vero æternaque vita demum plene perfectio consummabitur.

(a) vid. Drexelius p. m. 779. 669. seqq.

(b) Col. 1. 28. C. II. 10. C. IV. 12. Phil. III. 15. 1. Cor. XIV. 20. Iac. 1. 4. Eph. IV. 12. 13. Cant. II. 10. seqq. C. III. 1-7. seqq. LLS. p. 144. circa finem, Brentius m. Apol. Conf. illustr. Princ. Christoph. Duc. Wurteb. peric. 2da p. m. 569. 570. Crocius Comment. in Epist. Pauli minor. Tom. II. fol. 73. a fol. 88. n. VIII. f. 146. b. D. Baier. Compend. Theol. mor. P. I. p. 41. §. 14. seqq. D. Maius in Synopf. Theol.

Theol. mor. p. 92. n. 2. Thomas à Kempis. C. XXV. §. 4. 5. C. XXXII. §. 2. 3. Spenerus contra Breving. p. 518. 519. 843. Salomon. van Till. in Evangel. Matth. p. 204. 205. 690. b. Balthasar Kapke Dialogus de Templo Salom. P. IV. p. 172-181-204. seqq. 221. seqq. (c) vid. Matth. Poli Synopsi. Crit. aliorumque Sc. S. Interpp. vol. V. fol. 757. a.

CAP. II.

De ratione & conditione *Principii*.

§. I.

Diximus superiori capite de Subiecto actionum Christianarum, sequitur, vt de *Principio* ipso etiam nunc videamus: quod exprimitur in nostro Disto paucis hisce verbis, quibus iubemur omnia facere (*in Nomine Iesu*) *ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ*. Significanter admodum loqui videtur Apostolus, dum dicit, non *εἰς ὄνομα*, quod ipsum etiam satis eleganter esset dictum, sed *ἐν τῷ ὀνόματι*. Hoc autem nostro quidem iudicio ita optime intelligitur, si comparisonem instituuamus inter has loquendi formulas, quibus vt hic loci iubemur facere omnia *ἐν τῷ ὀνόματι*, ita alibi Ioh. XX, 31. dicimur credendo vitam habere *ἐν τῷ ὀνόματι*, credentes *εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ* Joh. I, 12. in Nomine eius: *ἐπὶ τῷ ὀνόματι* Luc. XXIV, 47. quippe cum analogia quædam detur inter *πιστεύειν* & *ποιεῖν*, vti B. Musculus ad h. l. optime docet. Similes locutiones cum *τῷ ἐν* vid. Marc. I, 15. Jac. V, 14. & LXX. 2. Par. XX, 20.

§. 2.

Quid vero est illud *ὄνομα*? nihil certe aliud, quam ipse *Christus*, vti ipse Brentius in conc. germ. in A&. Apost. circa finem conc. XIII. ibidem hoc explicat. Nimirum Christus in toto suo officio mediatorio tanquam vnica salutis nostræ causâ intelligitur. Vnde in A&. C. IV, 12. dicitur, non esse datum aliud Nomen sub cælo hominibus, in quo salutem con-

C

sequan-

sequantur. Idem est ac si diceret, cum sit penes solum Deum falsus, non vult alio modo nobis esse communem, quam si a Christo solo petatur. vid. Caluinus fol. m. 48. ad h. l. per quod demum nobis Deus Pater fit objectum amabile: trahit quidem Pater ad Filium, sed per illum deinde venimus ad Patrem, mediante Spiritu Sancto. Nomen autem seu ὄνομα est id, quo res aliqua cognoscitur. Sic in Filio quoque est Nomen Patris, vnde ipse nobis innotescit: *Nomen meum*, inquit *Deus Pater* Exod. XXIII, 21. *est in Ipso*, Ioh. XVII, 6. & Filius Ioh. XIV, 9, ad Philippum dicit: *Qui me videt, videt Patrem*. Quemadmodum itaque in Filio Nomen Patris est, per quod se nobis reuelavit; sic Nomen Christi est tota eius reuelatio, quo modo se ipsum tanquam nostrum Mediatorem & Seruatorem manifestauit, & a nobis agnoscitur atque per fidem apprehenditur. Sic & res ipsa, quæ in Deo cognoscitur, Nomen est, non tantum id, quo, tanquam signi is cognoscitur. Nomen proinde Filii Dei est persona eius cum officio & maiestate ipsius; omnia namque vox Nomen comprehendit, vti per Nomen Domini Dei ipse Deus intelligitur Deut. XXVIII, 58. Pf. XX, 2. Pf. LXVI, 2. Vno verbo: Nomen Dei γνωθὸν ἔδωξεν τῷ θεῷ declaratur. (a) Idem & Beza, cum dicit: Nomen Christi pro ipso Christo ponitur, sicut Nomen Dei pro Deo. Qui igitur Christum gratia Spiritus Sancti suum facit per fidem in vero poenitentiae ordine, is dicitur ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πιστεύειν, ita vt per illam fidem cum Christo unitus (b) in eo sit, & Ipse in illo. Hinc ita emphatice sæpius Scriptura dicit ἐν τῷ ὀνόματι & εἰς τὸ ὄνομα, vt Act. X, 43. Ioh. III, 18. I. Ioh. V, 13. Phil. II, 10. Quam emphasin τῷ ἐν, quanquam in alia materia, recte vrget B. Chemnitius Tract. de duabus naturis in Christo. C. XXIV. fol. 130. b. & Ioh. Crocius Comment. in minor, Epist. Paul. Tom. II. fol. 73. b. lin. 14. & Spenerus in Vertheidigung des Zeugnißes von der ewigen Gottheit Christi p. 355. 519. 522 seqq. 163.

(a) vid. Sebast. Schmid, Comment, in I. Ioh. Epist. p. 495. Speneri Verthei

theidigung des Zeugniſſes von der ewigen Gottheit Chriſti p. 251. in fine, 252. 253. Eiusdem Predigten über Johann Arnds Bücher von wahren Chriſtenthum L. I. p. 112. L. II. p. 340. Matthæi Poli Synopſis Criticorum aliorumque S. Sc. Interpp. Vol. V. f. 1592. Index Balduinian. in Ep. P. Comment. generalis. Auct. Ioh. Olear. f. 35. a. art. IX. §. 3. LLS. p. 536. l. 21. Ioh. Brentius Hom LXIX. in Iohannem fol. m. 760. l. 13. 14. Sal. Glasſii Philologia ſacra. Lib. III. p. 148. & Lib. V. p. 75. 76. D. Maii Synopſ. Theol. mor. p. 102.

- (b) Spenerus in Vertheidigung/ des Zeugniſſes von der ewigen Gottheit Chriſti p. 370. 592. 593. Eiusdem Predigten über Johann Arnds Bücher von wahren Chriſtenthum L. II. p. 101. 102. D. Maii Synopſ. Th. mor. p. 79. §. XI. p. 63. §. VIII. Index Balduin. in Epist. Paul. Comment. generalis. Ioh. Olear. p. 173. a. art. 96. §. 1. §. 5.

§. III.

Quemadmodum itaque res se habuerit cum illo ἐν τῷ ὀνόματι, respectu τῆς πίστεως; ita pariter deinceps, quando euangelice præcipitur ἐν τῷ ὀνόματι, ποιῆν. vt vnum alterum respiciat, alias περιπατεῖν ἐν ὀνόματι κυρίου Mich. IV, 5. id quod Glasſio in Phil. c. I. est, Eum agnoscere & colere. Nempe eiusmodi fidelis, qui ita transplantatus est perfidem in Christum, perpetuo vires viuendi ex illo attrahens, totam suam vitam degit ἐν τῷ ὀνόματι, tanquam in suo elemento, vt omnia ex Christo, tanquam radice, & per Christum eiusque Spiritum, ad Patrem, & in Christum procedant. Quam ob rem fides in Scriptura dicitur fides Christi, e. g. Gal. II, 16. c. III, 22. Rom. III, 22. 26. c. V, 22. cuius & causa efficiens & obiectum sit Christus, (Col. II, 5. 6. & Crocius ad h. l. Joh. III, 16. Act. X, 43. c. XVI, 31.) non actiue, sed passiue, qua creditur, vt bene B. Baierus notat in Theol. positiva p. 634.

§. IV.

Atque hæc fides accenditur in baptismo, & deinde in poenitentia ex euangelio. Quod ipsum patet ex dictione illa Act. X, 48. qua dicuntur baptizati ἐν τῷ ὀνόματι κυρίου, & ἐν ὀνόματι C. II, 38. c. XIX, 4. 5. Rom. VI, 3. i. e. mandato & auctoritate, virtute ac potestate, eiusque merito, Matth. VII, 22. c. XXVIII, 19. Act. III, 6. & 16. c. IV, 7. 1. Cor. VI, 11. atque inuo-

inuocatione Nominis eius Matth. XIX, 20. Ad quod hoc loco accedit illud speciale, ut simul illa dictio includat; loco Dei id facio. (a) Addatur 1. Sam. XVII, 45. 2. Sam. VI, 18. Et notatu dignum est, quod ipsi Socino (b) in Nomine Christi prædicare poenitentiam & remissionem peccatorum, idem sit, ac Christo ipso id præstante & perficiente. Ex quo sequitur in Nomine Christi baptizari, esse, Christo ipso & præstante, & perficiente, baptizari, & per baptismum coelestium bonorum fieri participem.

(a) vid. Ioh. Gerhard. in Exeget. vber. Expl. quorundam Artic. subus tract. p. m. 1012. §. 28. seqq.

(b) in Explic. Loc. Script. p. 82.

§. V.

Sic eodem modo Apostoli, quæ leguntur edidisse miracula, fecerant illa in Nomine Iesu (*ἐν ὀνόματι*). Non enim somnanda hic est vis quædam magica, vt Iudæi in Nomine Iehouah delirant, sed *ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ* Act. III, 6. i. e. mandato eius, inuocatione, virtute, & in gloriam eius illa fiebant, vtpote qui hinc glorificandus erat v. 13. ibidem, seu in fide, vel per fidem, in Nomine eius, & quæ habetur Nomini eius, coll. v. 16. ibidem. Nam *ἐπὶ* pro *ἐν* etiam poni solet vt ad Philem. v. 4. Hinc Syrus habet *ܩܪܝܢܐ*, quod est, & *ܩܪܝܢܐ*, & *ܩܪܝܢܐ*. Bis autem ponit fidem, in Nomine Christi, ob fidem & Petri in patrandò, & claudi in recipiendo hoc miraculo; & sic indicat, suum *agendi Principium* vnicum esse, fidem in Christum. Et si expendamus, quam maligna sit hominum natura, non potest tam mirifice prædicari Christus, vt suus illi honor integer maneat. Meminerimus ergo, hac copia Petrum exundasse, vt nos in Christo sisteret. vid. Caluinus in Comment. ad Act. Apost. Lib. I. fol. m. 39. & ibidem: Cum dicit, fidem, quæ per eum est, hoc verbo significat, fidem nostram Christum respicere, & illo subniti. Id quod generale est pro omnibus Christianis, licet non in eiusmodi particularibus circumstantiis, in miraculis videlicet præstandis.

§. VI.

Quæ hætenus dicta sunt, satis superque edocent, quæ Dicti nostri sit sententia, & quid Apostolus sibi velit, præcipiens Christianis, vt *quidquid fecerint, faciant, in Nomine Iesu.* In *Nomine Iesu*, inquit, i. e. vera fide in eum, præsupponens fundamenti loco meritum Christi, quod omnino præcedere debet, quod ad applicationem, actionibus Christianis. Significat erga *Nomine Christi* aliquid agere a) Ipsius Auctoritate & iussu, Deut. XIX, 19. Ier. XIV, 14. vt nihil suscipiamus, quam quod ab illo in Verbo eius mandatum legimus, & illo modo, quo præcepit (a) eoque tempore, vti moris est in Scriptura, vbi sæpe numero huiusmodi loquendi ratio occurrit v. g. quando David testatur, se hoc vel illud fecisse in *Nomine Jehovæ*, i. e. Auctoritate & iussu eius atque fiducia in eum, vt 1. Sam. XVII, 45. Psal. CXIIX, 9-12. 1. Cor. V, 4. β) Inuocato Christi *Nomine*, vt preces primordia sint actionum Christianarum, ita tamen vt etiam easdem comitentur, atque adeo etiam finiant. γ) Eius Spiritu, & auxilio, Ioh. XIV, 13. 14. quo impellimur ac incitatur ad omne opus bonum perficiendum. Rom. VIII, 14. δ) Denique in gloriam eius 1. Cor. X, 31. ad quam referenda sunt omnia, (b) & quo tendere debent, quidquid aut cogitamus, aut loquimur, aut facimus, vt sanctificetur *Nomen eius*. Hinc Hebræi dixerunt olim: *לשם שמיים* i. e. in gloriam Dei. Et R. Iona in Libro Timoris, omnia sua opera proponet sibi facere, in *Nomine Dei*. (c)

(a) vid. Baxteri Wegweiser zur Christlichen Sittenslehre p. 562. 559. 38.

(b) Taulerus p. m. 220. 424. 426. LLS. p. 126. l. r. p. 136. l. 27. Baxter cit. loco p. 568. §. 48. & p. 48. Thomas a Kempis de Imit. Christi Lib. III. C. IX.

(c) Matthæi Poli Synopf. Critic. aliorumque Interpp. Vol. V. fol. 984. & Vol. IV fol. 437. Spenerus in Comment. ad h. l. Col. III. 17. Eiusdem Evangel. Glaubenslehre p. 1316. & Sebast. Schmid Comment. ad h. l.

§. VII.

Christus enim ille est, cui Pater dedit Nomen super omne Nomen Act. IV, 12. Act. II, 32. 33. Phil. II, 10. (a) (1) quod hic Homo seu Filius Mariæ vocatur Deus, & Filius Altissimi (2) quod Humanæ Naturæ Diuina Maiestas, gloria, ac potentia est communicata, quia Nomen apud Hebræos significat rem ipsam, & vocari ipsis est esse, (b) Eph. I, 10. (3) quod Christus etiam secundum Humanam Naturam sit noster Mediator, Redemptor, Sacerdos, ac Rex, suo Spiritu nos regens &c. (c) hinc non sumus nostri, sed illius. Quidquid itaque faciendum, secundum eius, Domini nostri, voluntatem, à nobis tanquam seruis fieri debet, vt seruus dicitur, in Nomine eius fecisse, quidquid facit, quod iussit Dominus, ut hæc obedientia fiat ex vera fide, dum certo persuasi sumus, fieri secundum eius mandata omnia, quæ agimus, atque adeo placere Deo per Christum.

(a) Speneri *Verteidigung des Zeugnisses von der Ewigen Gottheit Christi* p. 739.

(b) Glasius Lib. IV, Philolog. Sacre p. 877. obseru. 18. Vol. I. Patrum Apott. Lib. V. C. VII, n. 14.

(c) Ioh. Gerh. Exeg. f. uber. Expl. quorundam Art. p. 1504. §. 309: it. Mart. Chemnit. de duabus Nat. in Christo fol. 130. b.

§. VIII.

Deinde diximus, in Nomine Christi aliquid agere, idem esse, ac inuocato Eo. Matth. XIII, 20. Precibus enim omnia incipienda, & finienda sunt, ut glorificemus Deum per illum. *Caue ergo*, inquit Thom. à Kempis Lib. III, C. XI, *ne nimium immitaris super desiderio preconcepto, me non consulto; ne forte postea paniteat, aut displiceat, quod primo placuit, & quasi pro meliore Zelasti seqq.* Unde etiam Chrylostomus: *si namque ad hunc modum egerimus, nihil erit scelesti, nihil immundi, ubi Christus inuocabitur, siue edas, siue bibas &c.* Ioh. XVII, 23. Nam sicut Pater, ita & Filius honorandus Ioh. V, 23. Adhæc, nihil sine eo possumus facere; vt ipse Christus loquitur Ioh. XV, 5.

(a) licet in eius Nomine aliquid facere nobis proposuerimus.
Hinc

Hinc Saluator se assimilat viti, & fideles palmitibus, qui in (b) eo tantummodo possunt fructus ferre, in quo per fidem adhaerentiae manendum: quanquam omnes incipientes in Christianismo non statim hoc agnoscunt, scilicet cum attentione & sensu (seu barbare sensibilitate), quod in negotio & operibus sanctificationis omnia in eo sint agenda, vti Discipuli Christi ab initio non statim in Nomine Christi petebant Ioh. XVI. licet persuasi fuerint, opera illorum in Deo fuisse facta. Fieri namque potest, vt initio quendam quasi rudem conceptum habeamus, ac si in Deo fierent opera nostra, postea vero adminiculante diuina gratia experiamur, non nisi per Christum in Deo fixe agenda esse omnia. Discamus ergo, oportet, quod ille sit causa efficiens, (vid. Baieri Comp. Theol. mor. p. 33.) vti est initium, & Dei gloria causa finalis (c). Ex quo Phil. I, II, vtrumque est, vt sic crescamus in humilitate, experti, quod non sumus apti ad aliquid agendum à nobis ipsis, tanquam à nobis ipsis. Huc pertinet illud Hof. XIV, 9. *in me fructus tuus inueniatur*: Et sic omnes palmites vident Hof. IV, 6. 7. 8. 9. Ps CII, 13. quo magis fructus ferunt, eo magis purgantur, vt adhuc fructus ferant Ioh. XV. (d) Christus etiam se caput dicit, & fideles membra, in quae semper influit viribus suis, si obstacula remota fuerint; & hoc fit per preces, quae sunt instar canalium, per quem omnes vires ex Spiritu Dei ad nos deriuantur. Nam sicut anima est vita corporis; sic Christus vita animae: id circo in nostro Dicto additum legitur, *Nomine Christi*. Cur non Filii Dei? vt alibi, Quid significat proinde Christus? unctus. (e) Est ergo hoc præceptum mere euangelicum. Col. II, 19. (f) Fundamentum huius rei est, quod Christus creuerit, idque pro nobis, vt in eo, & per eum, nos quoque crescamus & augeamur. Christus autem pro nobis meritorie, & Christus in nobis per fidem, vnus (g) idemque est Christus. Plantatio autem Domini sumus ad glorificandum Deum Ies. LXI, 3. Matth. V, 16.

(a) vid. Taulerus in Dom. Palm, p. 425. 426. LLS. p. 122. l. 1. seqq. 127.
in

- in medio p. 84. Richard. Baxters Wegweiser zur Christl. Sittenlehre p. 46. §. 1. 3. seqq. Nicol. Selnecc. Pædag. Christ. P. II, p. 359. b. Speneri Predigten über Arnolds Bücher von wahren Christenthum L. II. p. 47. seqq.
- (b) Macar. Hom. XVIII, §. 1. seqq. Baxter. cit. l. p. 48. §. 3.
- (c) Thomæ. Goodwins Geistreiche Schrifften p. 608. 612. 610. 688.
- (d) Macar. Hom. VIII. H. XV. §. 41. seqq. §. 7. 8. H. XVI. §. 12. Spenerus contra Breuing. p. 1598.
- (e) cf. Speneri Vertheidigung des Zeugnisses von der Ewigen Gottheit Christi p. 677. 738. §. 12. 14. p. 266. 116. in fine, & ille ipse dicitur Iehovah ibidem p. 464. §. 7. Eiusdem Predigten über Johann Arnolds Bücher von wahren Christenthum L. I. p. 163.
- (f) Spenerus contra Breuing. p. 332. IIII. Goodwin. cit. l. p. 640. Baieri Comp. Theol. posit p. 772.
- (g) Spenerus cit. loco. p. 136. 1398.

§. IX.

Atque hoc est illud ipsum, in quod tendere debent actiones, nempe gloria Dei. Etsi vero in hac mortalitate fieri non potest, ut in quolibet negotio actu ipso cogitemus de Christi gloria, tamen necessarium est, ut in habitu sit fixum firmumque in cordibus nostris propositum innitendi Christo (a) & vitæ nostræ totius actiones ad eius gloriam referendi. Quin immo & optimum est, ut inter agendum nostras cogitationes actu ad Christum eleuemus. Estque proinde Christus *principium* actionum Christianarum, sicut est α . & ω , primus, & ultimus, a quo, per quem, in quo, & ad quem sunt omnia, qui & initium est, & progressus, & finis salutis nostræ; sic etiam est ille, à quo, per quem in quo, & in quem fiunt omnia, scilicet à Christo, per Christum, in Christo, & in Christum seu gloriam ejus. Ita nempe hic se res habet, uti succus in plantis; quippe qui ex radice in stirpem indeque in palmites ascendit, & ex illis vicissim in stirpem ipsam, ac ultimo tandem in radicem vadit. Si autem dicere quis velit, fidem esse *principium*; id nobis perinde fuerit. Nam pro obiecto fidei, nempe Christo, dici ipsam fidem, non insolens est in Scriptura e.g. Gal. III, 25. collato v. 24. 22. coll. v. 19. 17. (*ἐλθέσης πίστεως*) (b) non acti Pa-
tres

tres V. T. non eandem (c) nobiscum fidem habuissent, Christus enim idem heri, hodie, & in omnia secula, hinc Christus ὁ ἐξ ἁρμότων dicitur Mat. XI, 3. LXX. Exod. III, 14. Ap. I, 8. Gen. XLIX, 10. vid. Spen. Vertheidigung des Zeugnisses von der ewigen Gottheit Christi p. 420. 423. 424. & fides est vna Eph. IV, 5. Act. XV, 11. Ioh. V, 39. siquidem Spiritus S. qui est Spiritus Christi 1. Petr. I, eos sanctificavit, & in eis fuit semper, qui tamen non nisi per fidem sc. in Christum accipitur Gal. III, 14. Quidquid ergo non fit ex illa, seu illo, per illum & in illum, non est Christiana actio, sed potius peccatum (d) Rom. XIV, 23. (e) Quanquam enim negare nolo, siquificari hic idem posse, quod ex certa conscientia omnia debeant proficisci; præsupponitur tamen & hic vera fides. Quis etenim habere potest conscientiam rectam seu certam, sine fide? Scire namque debet, quod, quæ agit aut intermittit, *Domino* agat, *Domino* intermittat, non *sibi ipsi* viuat. v. 6. 7. 8. ibid. Quo circa conclusio fieri potest à minori ad maius, seu ab hypothesi ad thesin. Fides ergo debet esse, si placere velimus Deo nostris actionibus: nequetamen, quod gratum acceptumque Deo est, ideo fuerit meritorium.

- (a) Ioh. Crocius in Epist. P. min. ad h. 1 fol. 213. a. Thomæ Goodwins Geistreiche Schriften p. 611. 612.
- (b) Ioh. Crocius in Epist. Pauli minor. Tom. I. fol. 95. a. ad v. h. 1. 23. b. fol. 69. a. ad v. 25. Luth. Comment. in Gal. ad h. 1. vbi fides ventura, Christus venturus &c. sepe alternant. & in Eiusd. Postil. Eccl. quæ Neuen Jahrestage. Nicol. Hemmingius in Epist. ad Gal. fol. 344. ad v. 23. C. III. Cocceius. in Aphorif. Theol. C. X. §. 277. & C. XI. §. 335. circa finem. Gomarus ex Hier. & Ambr. item Ioh. Christoph. Schommeri Exegesis in omnes Epist. Pauli minores p. 17.
- (c) Selnece. Pædag. Christ. P. II. p. m. 368. b. 369. coll. 370. b. Gerhard. in Exeges. f. uber. Explic. quorund. Art. p. m. 419. Bald. in Comment. Ep. Paul fol. 809. a. Aug. Marloratus in N. T. Cathol. Expo. fir. f. 227. a. 228. Ioh. Crocius c. 1. & alii. item Scherz. in Breviario Hulfeman. p. 677.
- (d) vid. Chemnitius in Loc. P. III. fol. 30. h. in medio. ibidem fol. 17. b. Macar. H. XV. §. V. in fine. Eiusdem Examen Conc. Trident. P. I. p. m. 537-540. seqq.

D

(e) Spe

(e) Spenerus de nat. & grat. p. 56. 57. Balduinus cit. l.f. 250. b. qu. 5.
Spenerus in Thätigen Christenthum p. 588.

§. X.

Fieri autem non potest, ut ad tempus tantum quis velit operari bonum, & deinceps iterum cessare; cum eiusmodi fides non vera, sed ficta foret: utpote quæ beatitudinem accipere non potest, siquidem illis modo, qui in fide usque ad finem perseverant, illa promissa est. Matth. XXIV. (a) Quamquam enim sola iustificat, nunquam tamen est sola, seu solidaria, ut aliqui loqui solent, sed semper per charitatem efficax. Gal. V. 6. (b) Lenti gradus autem cum somnolentia non conveniunt Christiano in stadio, quod ipsi decurrendum est; sed semper is præsto sit ad nutum Domini, eiusque mandata exequatur, ut fidelis servus, (c) semper omni animi ardore, & quovis in loco, ac quocunque tempore. Etsi nihil ex præcipitancia est agendum, id quod ex peccato foret, atque ita deponendum. Recenset Auctor ille (Baxter) ex Acofta de Indianis, eos tanto zelo esse in superstitione erga Idola sua, ut vix credibile sit. Tandem addit: Videte, qua ratione natura omnes homines doceat, Deum esse, qui intensissimo charitatis affectu, & summa diligentia, ac cura colendus & adorandus sit; nonne ergo veri adoratores Dei in officio suo ac servitio eo magis ardenti studio, seriatim ac diligenti opera Numen illud Summum prosequerentur? (d) Euangelium enim, seu via Evangelica; non est ita laxa, sed satis stricta, & accurata, immo legali intensior. Quam sententiam comprobare videtur Paulus, quando amorem, *συνέχου*, *constringere* nos pronunciat; qui tamen non sine balsamo apud nos sentitur. Quo ipso præcluditur occasio omni laxitati & securitati (e) & negligentia: quæ cura eo magis necessaria est, quo certius fomes adhuc indefinenter superest etiam in renatis. Quam ob rem B. Antonius: (f) *Nunquam homo bonus est, inquit, etiamsi bonus esse desideret, nisi Deus in ipso habitauerit, quia nemo bonus, nisi solus Deus.* Oportet ergo, ut nos ipsos semper incusemus, & nunquam secu-

ri sumus; semper enim in nobis reliquum deprehendimus, propter quod orare cogimur, dimitte nobis debita nostra. vid. Speneri Glaubenslehre p. 868.

(a) Crocius in Epist. Paul. min. Tom. II. fol. 51. a. Richard. Baxter in den Wegweiser zur Christl. Tugend- und Sittenlehre p. 225. 336.

(b) Baxter cit. l. p. 37. 38.

(c) D. Baieri Compend. Theol. mor. p. 207.

(d) D. Maii Synopf. Theol. mor. p. 117.

(e) Mac. H. XV. §. 18. (f) Andr. Musculus in Locis Tom. I. fol. 225. b. - 228.

§. XI.

Christus autem summus ille thesaurus in corde Macar. H. XVIII. §. 5. & 9. non tantum debet esse *principium* in actionibus, ut dicitur, spiritualibus, moralibus, aut in hoc vel illo statu, sed in omnibus. Nam *quidquid* dicit Apostolus, non tantum circa verbum Dei eiusque utum, respectu precedentium in Textu (de quo in seqq. fusius) sed in vniuersum, videlicet in Vita (a) Academica, Ciuili & Oeconomica, atque omnibus iubetur hoc. Quum enim dixit, τὰ ἀνω ἑστῆτε v. 1. 2. nonne ad omnes homines cuiuscunque status aut ordinis id dictum putemus? Nulla ergo status ratio apud Politicos, non vocatio aliqua, apud inferioris conditionis homines, aliæque circumstantiæ qualescunque sint, quicquam valent ad subducendum sese ab hac regula. Nam omnes sunt vocati ad *ἰπσεδνία*. Primaria vocatio hæc est, Matth. VI. 33; secundaria secundum hanc instituenda ac dirigenda est, nec aliquid ulla vitæ ratio detrahare, aut præiudicio esse debet Regno Christi, propter quod Regna mundana conseruantur, & omnes politiæ, quippe cui hæc tantummodo inferuire debent, vti videre est ex Propheta Daniele. cf. Speneri Lauterkeit des Evangel. Christenthums. P. II. p. 583. seqq.

(a) Aug. Marloratus in Exposit. cathol. N. T. fol. 318. b. ad h. l. loh. Crocius in Epist. Paul. min. fol. 113. a.

§. XII.

Quod si ergo regula hæc ad eos, qui in statu (a) Ciuili viuunt, pertinet, præter illa, quæ dicta sunt, perpendendum

dum illis esse videtur; annon ipsi etiam in eodem vitæ genere (ciuili quippe) esse velint Christiani. Audiant proinde Augustinum de Vita Christ. C. VI. Tu ergo inquit, quomodo Christianus diceris, in quo Christiani actus non apparent? Nemo enim quodcumque Nomen sine causa sortitur. Sutor vt dicatur, necesse est, vt calceamenta conficiat: vt vocetur quis faber aut artifex, artis peritia facit: vt negocians nuncupetur quis, carius quod emerat distrabit. Huiusmodi exemplis cognoscimus, nullum sine actu nomen, sed omne nomen ab actu. Christianus est ille, qui non nomine tantum, sed opere est, qui in omnibus Christum imitatur & sequitur, qui sanctus, innocens, incontaminatus, cuius in corde malitia non habet locum, cuius in pectore sola pietas consistit & bonitas, & qui neminem nouit ledere, sed omnibus opem ferre, vid. & Leo M. ferm. 5. de nat. Christ. p. 89. (a) Fides autem sanctificatio ciuiliū operum est, vt labores Davidis etiam in gerendis bellis & administratione domestica opera sancta dicantur in LL. p. 95. 96. 97. Idem iudicium esto de Hiskia, Iosia, aliisque Regibus & Principibus populi Dei. De statu vero Ecclesiastico extra omne dubium posita res est.

(a) Brentius in Luc. fol. 671. D, Buddei Elem. Phil. pract. Tom. 111. p. 602. §. 16. LL. S. p. 126. l. 7. p. 84.

XIII.

Quod ad vitam œconomicam idem pertinet etiam ad illos, qui inferiores ordinis sunt & infimæ vocationis. In iis quoque hoc principium florere debet, vt omnes illorum actiones instituantur ad amussim eius; siquidem per hæc opera Christus triumphat. LLS. p. 95. (a) Nam & hic status est, & per fidem Deo gratus, atque acceptus, & cultus Dei, omnesque inde fluentes actiones Christianæ. Beneficio huius principii, quod commune est, omnes status inter sese ita coagmentantur demum & coniunguntur, vt ex iis unum fiat corpus Ecclesiæ. De quibus statibus seorsim in fine sequentis Cap. ex professo erit agendum. Hic enim nobis suffecerit de iis aliquid dixisse in ordine ad principium, quo ratione actionum inde fluentium illi necessario coniuncti sunt.

(a) LLS. p. 388. 432. 432. seqq. Lutherus Comment. in Ep. ad Gal. p. m. 299. b. Brentius in Luc. fol. 670. l. 10. seqq. Drexelius in operibus suis p. 556. §. IV.

§. XIV.

§. XIV.

Valet etiam hæc regula non minus in rebus ad sustentationem corporis pertinentibus, atque adeo (a) in ipso etiam usu creaturarum, secundum ordinem diuinitus institutum, certo hoc nimirum proposito, vt omnia fiant ad gloriam Dei v. gr. quando cibos capimus, fuis ad Deum precibus, atque his eos sanctificauimus, fit per benedictionem diuinam, vt deinde vires nostras iterum in laudem Dei & vtilitatem proximi impendamus. Non enim recte utuntur homines creaturis, sed abutuntur, & peccant, qui inordinatum appetitum sequi, nec eum emendare, neque tam ad necessitatem, quam voluptatem, vti illis consueuerunt. Quo ipso certe non aptos, sed ineptos magis se reddunt ad quæuis officia aliis præstanda. Quod sane à vero Christiano alienum prorsus esse debet. Nam qui in his minimis iniquus est, & in maiori iniquus erit.

(a) Aug. Marloratus in N. T. Expof. cathol. fol. 129. a. Spenerus in Epist. ad Col. h. l. p. 128. 129.

§. XV.

Modum ac rationem agendi quod concernit, cum variis casus & circumstantiæ (quæ & principia agendi externa dici solent) dentur, accurato studio discernenda; perpetuo animis obuersari debet, illud Apostoli: Phil. III, 15. τὸτο ὁ θεὸς ὑμῶν ἀποκαλύψει, quærendo nempe precibus, inquirendo, indagando, cum sollicitudine quadam, ac perscrutando. Nam ad explorandum Diuinam Voluntatem plurimum valet cum Paulo rogare: Domine, quid me vis facere, inquit Drexelius (a) Hic mos sanctorum, in rebus dubiis & perplexis confugere ad orationis præsidium, vti olim Moses & Aaron & seqq. & ibidem: Ita quotiescunque sol diuine Voluntatis oculis nostris subducitur, vt pene quid faciendum sit, ignoremus, proximum est, calum pulsare precibus &c. Quod dum fit, sæpe numero interea temporis, quo angustati hæsitamus, via nobis ostenditur inde eluctandi. Nam Deus interdum permittit, nos hærere circa hoc vel illud, hoc vel illo modo (& quidem sæpissime non extra culpam nostram)

vt exerceamur ad nostram utilitatem, collat. 1. Cor. VII, 16. 24. non obstante illo 1. Ioh. II, 20. ὑμεῖς χεῖρα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἀγίου, καὶ οἴδατε πάντα. Nam non simpliciter hoc dicitur, sed relate, ut Gomarus bene notat; restringi enim debet vocum vniuersalitas ex subiecti materia. Sic πάντα 1. Cor. IX, 22. & c. XV. 27. ponitur. Intelligit autem in illo loco omnia illa, quæ ad salutem scitu sunt necessaria, & ad vitandos omnes laqueos istius, quod sub nomine anti-Christi venire potest. Quo ipso etiam respicit Apostolus ad officium Christi Summi Sacerdotis, præfiguratum in V. T. per Aaronem, eiusque successores, habentes in pectore ἱσθμὸν pectorale, Exod. XXVIII, 15, cuius beneficio, siue à quo, ipsis responsum dabatur, quod in veritate N. T. apud fideles, in Christo sacerdotes atque Reges factos, suum inuenit antitypum, dum Spiritus Dei per fidem cor eorum inhabitans, ducit eos in omnem veritatem; quam sæpius nobis expectandum est. Nec inde est, vt aliquis cogitet, inter has moras, & expectationem, vsque dum res euadat manifestior, aliquid interea damni oriri posse. Nam qui ita cogitat, suo arbitratu rem agere præsumit: cum tali casu Deo totos nos dare oporteat, vt Thom. à Kempis bene monet: *Dixi tibi sapissime, & nunc iterum dico: Relinque te, resigna te, & fruere magna interna pace leqq.* Ejusmodi animus semper, eoque tempore, quo necesse ipsi erit, inueniet, quid faciendum. *Nam qui adeo liberaliter diuina Voluntati se totum permittit, vt nil ardentius cupiat, quam illam in rebus omnibus & nosse & sequi, huius certe vita momentis singulis sic à Deo temperatur, & regitur, vt pene in Omnibus videat, quid velit Deus, & vt omnia in suum cedant bonum, inquit cit. Auctor p. 928. a. Et porro: Ita fit prorsus: homo diuina voluntati deditus ac deuotus, in cunctis actionibus singulariter manu diuina ducitur, & dirigitur, ad intelligentiam & exequendam Dei Voluntatem.* Is enim non concedet, vt damni quidpiam ex illa mora oriatur, dummodo illum solum ante oculos habeamus, & in eum referamus omnia: quippe qui jam multo ante præuidit futurum euentum. Idem Augustinus: *Seantem te, inquiens, inueniat omnis casus. Vere fiat,*

stat, & omnem calamitatis impetum impavidus excipit, qui suam divinae Voluntati tam transcripsit. Stantem hunc inueniant omnes casus. Stantem diuinae Voluntati adstrictum nulla hostium vires auellunt. Sic ille in Pf. LXXXVI.

(a) in Operibus p. 750. reg. VI. p. 929. b. seqq. Thom. à Kempis de Imi-
tat. Christi Lib. III. c. XXXVIII. e. XXXIX.

§. XVI.

Omnia itaque iuxta modo dicta fieri debent. Deus enim nobis ἐξουσίαν dedit ἰδίῃ θελήματος, & reliquit, vt etiam Spiritus Prophetarum Prophetis subiecti essent, durantibus adhuc immediatis reuelationibus initio N. T. I. Cor. XIV, 32.; attamen certæ etiam regulæ nos alligauit, secundum quam ἐν κρείττω (κρείττω) conclusionem elicere ac formare debeamus. Si non perfectam eius voluntatem statim (uti P. distinguit) adsequimur, fidelis ille est, & talis manet 2. Tim. II, 13, & ad finem tandem iustum rectumque deducet, & ibidem C. XI, 11. Accedit, quod cum in Philosophia locum habeat ac verum sit: Nihil conscientia dubia esse agendum; multo magis in Theologia. vid. Baieri Comp. Theol. mor. p. 157. (a) (b). Cæterum, quæ hactenus de quærenda Voluntate Dei dicta sunt, non intelligenda volumus de sollicitanda hodiernum reuelatione immediata, sed de patefaciendi nutu diuino ex agnitione verbi Dei augenda, & circumstantiis eo dirigendis, flectendisque animi humani inclinationibus; iuxta Pf. CXIX, qui tot9 de eo agit.

§. XVII.

Atque ita superest veris Christianis lucta (α) interdum satis acris: siquidem vetus illud agendi principium, caro nempe, ius primogenituræ ex generatione corrupta affectans, & variis rebus irritata, illecebris suis adhuc tentat hominem. Rom. VII, 23. Gal. V, 17. In conspectu Domini proinde manendum, qui dicto modo beneplacitum suum aperiet, ἀποκαλύψει, adhibitis scilicet mediis ordinariis, insitendo precibus, & vigilantia, ac verbum Dei meditando. Cæterum, vti Bernhardus (β) inter has vicissitudines inquit, plerumque mens fluctuat, metuens & vehementer exsilians, ne forte alteri horum, dum suis af-

affectionibus hinc inde distrabitur, plus iusto inbareat, & sic in vitro-
libet vel ad modicum à diuina deuict Voluntate. Vnicum quippe
in huiusmodi remedium vel refugium oratio est, & frequens gemitus
ad Deum, ut quid, quando, & quatenus nos facere velit, assidue nobis
demonstrare dignetur. Idem commendant LLS. & addunt:
Nisi enim Dominus ipso Doctoris & praeceptoris officio fungatur, nihil
eorum, quae ipsi grata, nobis autem vel aliis salutaria sunt, disci-
mus. (γ) Felix ergo, dicit Thom. à Kempis, quem veritas per se
docet. (δ) Multa sane sunt, quae hominem à regia via mandatorum
Dei auocant, hinc Pl. CXLIII. v. 10. Spiritus tuus bonus
deducet me in viam rectam, propter Nomen tuum, Domine.
Prov. XVI. 9. Ier. X. 23. Nam appropriatiue opus hoc com-
petit Spiritui Sancto. vid. Bald. in Ep. Paul. f. 842. 655. b.

- (α) vid. Baieri Compend. Th. mor. p. 80. §. 5. Joh. Arnd de Vero Chri-
stianismo. L. I. C. XVI. Bald. Comment. in Ep. Paul. f. 838. 842. §. 5.
309. b. Eiusdem Th. posit. art. 100. & p. 250. q. 5. Maius in Synopf.
Th. mor. p. 86. §. V. Goodwins Geistreiche Schrifften/ p. 621. seqq.
(β) in Th. didascal. mor. p. 538. §. 3. (γ) p. 660. 668. (δ) de limit.
Christi L. I. C. III. §. 1.

§. XVIII.

Quae iusta efficit, vt fidelis humiliter de se sentiat, de suis
potius, quam aliorum actionibus sollicitus. Non enim po-
test homo sine frenis esse, cum alias illius libertas, seu potius
licentia periculosa foret, qua ad iudicandum de aliorum actio-
nibus proclivis est: (a) id quod à Vita Christiana, & sanctis
moribus plane alienum, eo ipso, animus se proderit non facit
humilem, neque attentum, nedum castigatum esse ad iudicii
rationem tempestiue praestandam, vt hinc ne vlllo quidem
modo fidem mereretur.

- (a) Matth. VII. 1. seqq. Macarius H. XV. §. 37. & 8. Hier. Drexelius in
Oper. p. 662. Thom. à Kempis L. I. C. XIV. L. III. C. XXV. §. 3.

§. XIX.

Sub directorio Christi autem & eius Spiritu pacem con-
seruat Christianus in suis actionibus, tanquam certissimum
documentum Veritatis, quae in Christo est, secundum Chry-
sostomum Hom. XXXI. in Epist. ad Hebr. & Augustinum
Serm. II. ad fratres in eremo: qui pacem cordis, oris, & operis

non habet, Christianus dici non debet; inter terrores autem erigimur & consolationem accipimus LLS. p. 134.

§. XX.

Quam ardua res fides sit, (a) patet, seu *Christum* habere principium agendi, quæ coniuncta est cum eiusmodi *ὑπομονῇ*, & excludit omnem respectum, quocumque nomine aut titulo veniat, extra *Christum*; quin immo omne, quod vult homo, tanquam homo, vt vera abnegatione sui solummodo à nutu eius dependeat. (b) Praxis quidem est euangelica, sed valde seria circa conditionem hanc, nempe fidem, sine qua non placere possumus Deo Hebr. XI, 6. Rom. XIV, 23. (c) Hæc certe est *εὐνή* illa porta, (d) paupertatis spiritus necessaria, in qua etiam indole deinde semper manendum: & sic omne *πελαγισμὸν* exspirat, vt, quo magis voluntatem Dei cognoscit homo, eo magis fiat humilis. Bene Macarius hac de re docet ταπεινός, inquit, ἰδέποτε πίπτει, πόθεν γὰρ πεισῶν ἔχει ὑποκάτω πάντων ἄν; Hom. XIX. §. 8. H. XVI. §. 1.

(a) conf. Speneri *Lauterkeit des Evang. Christenthums* P. II. p. 16. seqq.

(b) LLS. p. 134. Drexilius in oper. p. 747. Thom. à Kempis de Imitat. Christi C. XXXII. §. 3. L. III. ibidem. C. L.

(c) Macar. Hom. XV. §. 5. Chemnit. Loc. P. III. fol. 17. b.

(d) Col. II, 12. 13. 2. Th. III, 2. LLS. p. 124. l. 25. seq. p. 365. l. 12. p. 86. 116. seqq. 108. 109. Chemnit. *Lytter. Harmon. Euangel. f. m.* 855. b. Salomon van Till in *Matth.* p. 275. Robert Boyle *Himlischer lies bes Triumph.* p. 90. 91.

§. XXI.

Hoc observato, rerum euentus prospere succedat oportet, & vt finis terminetur in gloria Dei. Etsi fortasse quoad speciem externam non ita appareat, manendum tamen in fide, dummodo ex hac tanquam *principio* negotium factum fuerit. Quod ipsum ex eo animaduertitur, quando tranquillæ & quieti omnem in partem perseueramus, vt, quocumque modo res ceciderit, fidei tamen nihil exinde detrahatur. * Si autem non optatus actionum nostrarum euentus sit, inquirendum, an fides in *Christum*, verum fuerit principium ex quo: num à parte nostri defectus sint seriarum precum, fiduciæ in Deum, curæ, circumspectionis, dili-

E

gen-

gentiæ &c. Quod si testis conscientia in his nobis adsit, recte sese habere omnia; etiam illud cedit in gloriam Dei: nam est tentatio, & nihilominus tamen aliquid boni inde aliquando eueniet. Ast fieri potest, vt ipsi in culpa simus, & natura nostra corrupta fuerit principium, vel saltem immiscuerit se, (i) quo euitato, certiores de prospero euentu esse potuerimus. Cæterum Deum diligentibus omnia cooperari in bonum, vt Apostolus testatur. Rom. VIII, ita si non prius, certe dies extremus patefaciet.

* vid. Spenerus Tract. de nat. & grat. p. 52. 53-59. seqq.

§. XXII.

Natura quidem manet (a) etiam in regenitis sed non quatenus corrupta, operandi principium est; neque cessat agere, sed Christo inhabitante illi agunt per fidem, quippe qui diuinæ indolis facti sunt participes. 2. Petr. I, 4. Siquidem non potest eo in statu, quem nos nunc supponimus, actio fieri absq; omni concursu virium naturalium, sed iam iam purgatarum, siue sanctificarum, & subordinatarum, vt Christus, seu Spiritus eius per illas, & in illis agat. LLS. p. 674. 582.

(a) Spenerus de nat. & grat. p. 3. 4. seqq. D. Maius in Synops. Theol. mor. p. 83. §. IV.

§. XXIII.

Quantumuis autem dixerimus, vbi gratia est, remanere adhuc in regenitis naturam, nequaquam tamen propterea *neutralitatem* quandam, vti vocant, intellectam ullo modo volumus. Vel enim sub ratione principii eam ita appellent, frustra affirmabunt, quod ex gratia agant; Cum enim natura quatenus corrupta est, in ipsorum actionibus directorum atque dominium habeat, specioso gratiæ titulo tantum superbare videntur. Non tamen diffitemur, fieri posse, vt aliquid saltem gratiæ subinde illos afficiat, quam quidem in fauorem naturæ deprauatæ, atque ex philautia, dominari non permittunt: alias tam temere ac secure, *neutralitatis* vocem usurpare non possent. Vel etiam eam intelligant in ordine ad Christianismum ipsum, vt per illam Deum & mundum vni-

vnire, ac vtrique simul seruire cupiant, 2. Cor. VI 14. 15. 16. Pl. XCIV, 20. * Quod licet expressis verbis non profiteantur, debebant tamen intimius magisque seruum ad Christi regulas examen secum instituire, secundum illud Domini Luc. XI, 23. *Qui non est mecum, contra me est; & qui non congregans mecum, dispergit.* Sin denique ad diuersos visibilis Ecclesiæ cætus in orbe Christiano respiciant, quorum nulli se adstrictos esse voluerint: hoc prætextu indies non solum ab ipsa veritatis cognitione illos aberrare, sed etiam maximis ignorantix tenebris inuolui necesse est, vt verum deinde videre haud valeant. Aliud autem prorsus est, quando Apostolus 1. Cor. IX, 19, 20. 21. 22. *συνκαραβάδεις* quadam omnibus factus est omnia, vt nimirum emendaret eos, & omnino aliquos saluos faceret: id quod illi *neutralisæ*, (vt ita loquar) neque sciunt, neque intelligunt. Nam ipsi sectarium animum atque spiritum vario modo satis produunt, quando commo- dum (& vt barbare liceat loqui, interesse) illorum pro diuersis temperamentorum inclinationibus aliisque circumstantiis, temporum, status &c. aut alicur, seu fouetur, aut læditur, vt inde & status & principium, ex quo talia profluunt, appareat. Verus Christianismus autem, vt purum habere debet principium in agendo, nempe Christum solum, sic deinde in actu exercito puritatem retinebit; & quamuis initio aliquid scoriarum atque impuritatibus, admistum esse deprehendatur, indies tamen, vt variis tentationum ignibus magis magisque purificentur, perpetuo ipsorum fidelium animus est. Quod reliquum est, etsi hæc, quæ de *neutralitate* modo protulimus, aliena quadantenus videri poterant à præfenti negotio, subiicere tamen certos modos *neutralitatis* placuit, qui occasione tantum huius vocis mihi occurrerunt.

* cf. Speneri *Lauterkeit des Evangel. Christenthums* P. II, p. 395.

§. XXIV.

Dari potest agentium diuersitas circa adiones, licet omnes unum idemque principium habeant. Gratia enim non tollit naturam sed secundum temperamenta (vt vocant)

hominum actiones suas in officina illa certo modo instituit : Ex quo multiplex Dei Sapiencia agnoscitur, idque ita, vt tamen in fine unitas perspiciatur. Habet quisque peculiare quid ; agat proinde quisque, quod ipsi agendum competit, & uesperina veniant, & opus manifestabitur. Hoc videmus in sanctis Scriptoribus, quam variis fuerint temperamentis : id quod sermo & stylus eorum, item actiones satis indicant, e. gr. vide Paulum & Iohannem, qui diuersa fuere indolis, & tamen utrique ex uno, ad unum & in unum fecerunt omnia. Eo tendit visio Ezech. C. I. & IX. cf. Macar. Hom. I. §. 1. seqq. & quatuor *Σάων* Apocal. quæ, licet diuersa, tamen conueniunt. Sic secundum speciem potest fieri, vt quis actiones edat, quæ videntur, quoniam hoc vel illo modo non sunt, principio illo destituta, & tamen res ita se non habeat. Unde grande peccatum est (a), statim iudicium ferre : fortasse Christum lædis in ipsius membris. Præterea à nemine spiritualis iudicatur, quia spiritualia sunt spiritualiter diiudicanda; nullus proinde mundanorum aliquem in spiritualibus iudicare potest. I. Cor. II, 14. 15. coll. v. 2. Ioh. VII. v. 24. LXX. Prov. XVIII, 25. Sirach. XXXII, 16. 17. ingr. vid. & supra §. 18.

(a) Macar. Hom. IX. §. 8. Ioh. Brent. Comment. in Matth. f. m. 349. 350. seqq. Taulerus über die Sonntage p. 934--937. 949. 575. 576. Eiusdem Nachfolge des armen Lebens Christi p. 82. p. 113. §. 156. p. 205. Salomon. van Till. in Matth. p. 256. 257.

§. XXV.

Potest etiam accidere, vt illud principum nubeculis quibusdam obducatur interdum; vt fideles eo quoad sensum destituantur : sed à defectu sensus, seu perceptionis & sensibilitatis (vt ita loquar) ad rei absentiam, non valet consequentia. (a) Alio tempore iterum radios gratia ostendet (b) & si opus, & animæ illorum id vile est, multa luce se manifestabit. Ioh. XX, 11--13--16. Luc. XXIV, 13--15. 16--28--31. Cant. I. 6, 7. C. III, 1--4. C. V. 3. 5. 6.

(a) Spenerus de nat. & grat. p. 256. Eiusdem Lauterkeit des Evangelischen Christenthums P. I, p. 658--660, b=664, a.

(b) Heins

(b) Heinrich Winstworth über das hohe Lied Salomonis p. 99. 100. seqq
147--154.

§. XXVI.

Re vera possunt aberrare ab isto principio fideles, sed præscripto ordine vrentibus parcet Deus, vti pater filio suo, qui ei seruit. Ies. LXV. (typus Deut. XX, 19.) Nihilominus, si deliquerint, castigationem paternam sibi is reseruat, & satis severe nonnunquam castigat eos, * tamen vt Pater, ali- quando etiam seuerius, quam alios. Nam tota Historia cum Biblica tum Ecclesiastica vsque ad hodiernum diem testatur, Sanctissimum Numē in suis scandala tolerare non posse, quem- admodum sapiens γεωργός de vite abscindit, quod impu- rum est, ne cæteris palmitibus periculum impuritatis & pu- tredinis eo ipso imminens sit nocumento: vt videlicet eo- rum exemplis edocti alii fideles cautius mercari discant.

* cf. Goodwins Geistreiche Schriften p. 630--626.

§. XXVII.

Cæterum si actiones non ex hoc fonte fluunt, libero quippe ac spontaneo spiritu, non sunt Christianæ. Sic pla- ne alias causas habebat castitas Iosephi, quam Scipionis. Ex quo patet differentia inter *Theologiam moralem & Philosophiam gentilem*. Hæc enim vitam hominis informat, & docet, quo- modo desideria sensualitatis aureo rationis freno coërcean- tur, ne erumpant in actum: quando homines meliora vident ac probant, deteriora vero sequuntur, quam pugnam etiam Ethnici agnouerunt. Illa vero vitam hominis Christiani in- format, docetque, quomodo ea non tantum ciuilitate bona esse, sed & Theologice Deo placere, atque adeo omnia di- uinæ voluntati apprime consentire possint. * Quod autem agnoscit Philosophia principium? rationem: Quibus mediis seu viribus? Lberi Arbitrii. Quem habet finem? gloriam Dei quidem dicunt, re ipsa autem semet ipsum homo respi- cit in omnibus. Quid ergo inde proficisci potest, quam actiones apparenter tantum bonæ? * vid. Index Balduin. in Epist. Paul. Comment, generalis Ioh. Olearii f. 284. a. §. 4. obseru,

E 3

§. XXVIII,

Nullus proinde veras edere potest actiones Christianas, qui non ex hoc agit principio. Nec potest aliquis saltem officio suo in mundo, ea, qua par est, fidelitate, fungi absque hoc. Nam id, quod in eo faciendum ipsi est, eidem sibi relicto tantum cedit in Legem; quippe qui occasionem inde sumit, eo magis istud faciendi, quod non debet, quodque alias fortasse nec faceret, iuxta illud Apostoli Rom. VII, 13. *Accedente Lege, peccatum magis fit peccans.* Siquidem si oculus non rectus, quantæ erunt tenebræ? Recte Ioh. Brentius (a) totam hanc rem exposuit; inquit, *vbi est fides, ibi est sanctificatio omnium ciuiliū operum in Magistratu, in artificijs manualiis, in negotiis domesticis, atque adeo in omnibus personalium vocationum operibus. Martha seruit Christa ornando domum & parando cibum. Quamquam autem displiceat Christo tumultus & nimia cura Marthe, placent tamen ipsi domestica eius negotia. Vnde ergo placent? num quia apparent honesta & composita? hoc quidem nonnihil est, sed nisi Martha ipsa placeret Christo per fidem, tantum abest, ut deleberetur officijs eius domesticis, ut potius ea abominaretur. Si enim abominatur sacrificium, si ipsam etiam orationem, que est absque fide, abominatur, quanto magis &c. & ibidem: Itaque fides non tantum est fons omnium virtutum, sed etiam est sanctificatio omnium officiorum, que personalis vocatio exigit. Vbi autem non est fides, ibi nec est remissio peccatorum, nec placatus Pater in celo; ibi satan dominatur, ibi nulla sunt bonæ virtutes, etsi species quædam virtutum emicet; ibi omnia sunt maledicta & damnata & feqq. (b) Hinc & Bernhardus optime iudicat, dicendo, *quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem, Christum, ignoratis? Vbinam vera, quæso, prudentia? nisi in Christi doctrina. Vnde vera iustitia? nisi in Christi misericordia. Vbi vera temperantia, nisi in Christi vita? Vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione? &c.* (c) Multo minus actiones seu virtutes Ethnicorum, etsi splendidissimæ, Deo placent, sed propter defectum puri principii coram eo & iudicio eius peccata sunt, (vti supra ostendimus) quanquam Deus ex immanitate sua bonitate, secundum peculiarem suam œconomiam, easdem*

dem remuneravit, præsertim in tempore & in temporalibus. Sic omnino eiusmodi virtuosus Ethnicus Christianum, quoad nomen tantum talem, pudefaciet aliquando; & melius illi erit, quam tali Christiano, quia æterna damnatio gradus agnoscit, uti Christus: terræ Sodomorum & Gomorrhæorum tolerabilius erit in die iudicii, quam &c. Matth. X, 15. Vnde enim bonitatem accipiunt actiones, ut bonæ vel malæ, idque an minus vel magis tales sunt? quam ex conditione agentis, seu principio agendi, & interno illo, & externis, atque ita ex ipsis animi inclinationibus. Matth. XII, 33-37.

(a) in Euangel. Luc. Hom. XCV. fol. m. 671.

(b) LLS. p. 84. l. 3. seqq. p. 126. l. 7.

(c) in Theol. Didascalico-morali p. 756.

§. XXIX.

Deniq; sequitur ex hisce, subiectum in hac materia non esse modo informandum ex Philosophia practica, ut Ioh. Olearius obseruat, (a) quæ alias loco suo relinquitur, vna cum vsu haud contemnendo. Nobis enim hîc non sermo est, de homine ethice perficiendo, sed Christiano, cuius vita secundum regulas Christi, tanquam normam, ex hoc ipso, de quo diximus, principio, quæ ei plus, quam omnis Lex est, instituenda. Hinc arbitrium prius liberatum sit oportet, ut ita contrarietas rationis & revelationis tollatur; Postquam enim ratio fuerit sanata per accessum pœnitentialem ad Christum medicum, sient & principia saniora, & harmonia inter rationem, quippe quæ etiam à Deo est, & reuelationem inuenietur expeditius, sine qua ad scopum peruenire nunquam datur.

(a) in Indice Balduin. in Ep. P. Commentar. generali f. 284. b. §. 10.

CAP. III.

De *Actionibus*, earumque *moralitate*.

§. I.

REstat, ut de ipsis *actionibus Christiani hominis* adhuc dispi-
ciamus. Etsi enim iam supra de *subiecto*, nec non de
principio earundem ita egimus, ut interdum illas quo-
que attigerimus, proindeque ex eo, quæ illarum ratio
sit,

fit, satis constare queat: vt tamen distinctius euoluantur omnia, operæ pretium esse duximus, in peculiari Capite de illis tractationem instituire.

§. II.

Vtitur equidem Apostolus vocabulo ποιῆν facere, quod alias non omnino idem quod agere est; attamen hic loci illud omnes *actiones* hominis complectitur, cum *internas*, tum *externas*, omnesque adeo *actus*, immo etiam *actuum omissiones*. Dicit enim πᾶν ὃ, τι ἄν, ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ &c. Loquitur vniuersaliter, & quidem ἐξηγητικῶς, πᾶν ὃ, τι ἄν, omne, quodcunque etiam fuerit. Et cum addat, ἐν λόγῳ, λόγῳ vero humanus alius sit προφορικῶς, alius ἐνδιάθετος, *orationem* & *rationem* notans, omnesque operationes eius, idque ita, vt ἔργῳ λόγον opponat: nullum sane dubium est, quin de omnibus omnino actionibus, quas modo diximus, loquatur Apostolus, easque fieri velit in *Nomine Domini Iesu*.

§. III.

Actio in genere tam late nobis capitur, vt non solum quemvis motum designet, à quauis facultate oriundum, sed ipsam quoque actus alicuius omissionem; quippe quæ licet in se actus positius non sit, eum nihilominus tamen vel supponit vel coniunctum habet, tanquam causam & occasionem omissionis interiorum, atque ita & cogitationes multo magis nos includere, apparet.

§. IV.

Duplex isthæc *actio* est, *humana*, & *Christiana*. Illam nonnulli etiam ab actione hominis discernunt, quam homo cum brutis & plantis communem habet, vt neque virtus neque vitium proprie illi insit: Quanquam Danæus Lib. Eth. Christ. Cap. IV. hanc distinctionem inuerso ordine explicet. Talis actio v. g. est; nutritio, augmentatio, generatio, & quidquid præterea à causis mere naturalibus & necessariis ita proficiscitur, vt moralitatem non habeat. Vbi tamen cauendum, ne cum actionibus hisce mere naturalibus confundantur, quæ ex parte saltem rationi subiectæ sunt, eiusque directionem sequuntur.

§ V. *Actio*

§. V.

Actio humana est, quæ prælucente intellectu & decernente voluntate suscipitur, siue immediate inde proveniat, siue mediate, per inferiores potentias & facultates superiorum directioni subiectas. Ut adeo huc pertineant omnes actus intellectus, Voluntatis & appetitus sensitivi, eliciti vulgo dicti; nec non illi, qui ministerio corporis organici producuntur, ac imperati dici solent: proindeque illi, actiones *internæ*, hi vero *externæ* recte appellantur. Quæ vicissim à nonnullis diuiduntur in actus oris, operis & gestuum quorundam. Sic de gestibus loqui videtur Christus, qui iudicio obnoxium pronunciat, fratri suo נפרך dicentem (a) Matth. V, 22. Actuum omissiones cum aliquatenus & ipsæ aliquid positivi sint, & propterea actionibus accensendæ, ut paulo ante ostendimus; idcirco neque hîc à nobis excluduntur, vid. 2. Cor. VI, 14. 17. 2. Tim. II, 7. 9. Luc. XXI, 34. 1. Ioh. V, 21, ubi cauere sibi à malo, & declinare illud, renati iubentur.

(a) Hiob XXX, 10. vld. Chemnitii Harm. Euangel. Cap. LI. p. m. 727. Glasii Phil. Sacr. L. I. Tr. IV, sect. 2. Can. IV. p. 234.

§. VI.

Cum *humana actione* etiam *Christiana* conuenit, quoniam & ipsa quoad materiale suum, *humana* est; quodsi vero specialius, prout *Christiana* perhibetur, adeoque quoad formale consideretur, plurimum discriminis hanc inter & illam intercedere, nullum est dubium. *Actio humana* principiis ordinis communis originem suam debet: Vnde Aristoteles recte quidem in Ethicis Nic. Lib. III. Cap. 5. pronunciauit, videri hominem actionum suarum esse principium; Verum enim vero nobis Christianis hæc minime sufficiunt. *Nostre actiones* longe sublimioris ordinis & originis esse debent. Licet enim nec illæ sine homine fiant, quippe cum tali modo ne quidem humanæ dici mererentur; illorum tamen principium non in homine, sed in Deo ipso quærendum est. Erit itaque *Christiana actio*, quæ ab intellectu quidem & voluntate, cæterisque agenti facultatibus, profecta peragitur, illuminatis tamen

men, & peculiari gratia sanctificante, seu peculiari Spiritus Sancti auxilio adiutis. Ex quo perspicuum est, illorum actiones, Christianas non esse, qui nominatenus tantum Christiani sunt, *μὲρ Φωσῶν* pietatis (*εὐσεβείας*) habentes, ipsa autem vi & efficacia illius destituti; 2. Tim. III. 5. nec sufficere, si obiective tantum videantur Christianæ esse actiones. Similiter spirituales ab obiecto tantum dictæ, mere abusive vulgo appellantur; nec non horrendus est ille abusus (a) Nominis Dei Summi, quando apertam Librorum tituli ostendunt inscriptionem: *In Nomine Iesu*; cum nihil minus forte in iis reperiatur, quam vt ille sit eorum principium iuxta C. II. tradita. Illam autem quam dedimus descriptionem opponimus Pelagianis, quippe qui statuere, vt adhuc nonnulli statuunt, integras esse Liberi Arbitrii ac sufficientes vires ad principium boni operis, ad progressum, & ad perseverantiam in eo, tam quoad velle, quam quoad perficere; (b) ita vt gentilium quoque opera illis dicerentur fuisse vere bona, & Deo accepta, edita licet sine gratiæ adiutorio: sicuti mentem illorum exponit Augustinus plurimis in locis. Accensendi illis sunt Iesuitæ pelagianizantes, quos pari Zelo insequitur ac refellit Iansenius, *ἐν Παρελλήλω* erroris Massiliensium (Pelagianorum à loco sic didictorum) & opinionis quorundam recentiorum. Cap. III Not. 43. fol. 459. b. 460. a. b. ubi verba eorum citat, vid. & Not. 51. f. 463. a. 465. a. b.

(a) cf. Ignatius in Ep. ad Ephes. §. 7.

(b) vid. Spanhemius in Introduct. ad Hist. Eccl. Sect. V. p. 479.

§. VII.

In hac controuersia diiudicanda minus feliciter versantur, qui unice principiis Aristotelis & Auerrois contenti sunt. Non ad vires tantum & facultates, sed præcipue ad virtutes & perfectiones, potentiis illis superadditas respiciendum, ex quibus immediate & proxime veluti ex fonte quodam, actiones propullulant, quæque in regenitis & irregenitis maxime diuersæ sunt. Quin immo irregenitis proprie sic dicta virtus, hoc scilicet respectu Theologico, ne tribui quidem

dem potest. *Virtus enim vti à B. Melanchtone plane & perspicue describitur (a) est habitus, inclinans voluntatem ad obediendum recte rationi. Quæ vero in hominibus irrogenitis rectitudo rationis est? omnes vires ita in iis corruptæ sunt, vt non nisi ad malum possint propendere Rom. III. 10. 11. 12. Quod si vero aliquo saltem modo propter qualemcunque conuenientiam, etsi valde inæqualem, vires agendi apud irrogenitos in rebus naturalibus, coactiua consuetudine quodammodo facilitatas atque perfectas, virtutes appellari posse concedamus; illa tamen qualiscunque cum vera & proprie sic dicta virtute conuenientia non permittit, vt statuamus cum aliis, gradu tantum differre virtutes Christianas à virtutibus Ethicis & Philosophicis, ac ciuilibus, ita vulgo dictis. Sic Keckermannus: *Est, inquit, inter virtutes Ethicas & Theologicas distinctio graduum, ita, vt quod deest virtutibus Ethicis, id per disciplinam Theologicam addatur & compleatur; & paucis interiectis: non aliter se habet virtus moralis ad spiritualem, quam se habet tepor ad feruorem & lux matutina ad lucem meridianam. Sicut ergo tepor est verus calor, etsi non sit tantus, quantum est feruor; & sicut lux matutina est vera lux, etsi non tanta, quanta meridianam: ita virtus moralis est per se vera virtus, & verum bonum, etsi non sit tanta virtus & verum bonum, quanta virtus, & quantum bonum spirituale seu Theologicum.* (b) Vid. etiam Timplerus Lib. I. Ethic. c. II. probl. 8. qui eadem vestigia premit.*

(a) in Epitome Philos. moral. p. 28. (b) in præcogn. Ethic. §. 13.

§. VIII.

Nos vero, ob defectum (in mere Philosophicis) causarum, tam internarum, quam externarum, eas prorsus specie differre à Theologicis asserimus. (a) Nimirum actiones Christianæ in genere cum humanis conuenire videntur, quod utraq; actus sint morales, elicti à Voluntate, sed si secundum speciem spectentur, actiones Christianæ supernaturales sunt, eaque propter supernaturalis principii quoque indigæ, quod solus Spiritus Christi est, in renatis habitans, & gratiâ sua eosdem sanctificans: quo respectu actiones mere hu-

F 27
ma-

manæ toto cælo ab iis recedunt. Quod si iam secundum totam suam & completam rationem easdem illas actiones Christianas nobis proponamus, actiones sunt, cum certa quadam adfociatione, Dei nempe & hominis, coniunctum habentes principium, voluntatem nempe humanam, viribus non sibi propriis, corruptæque naturæ relictis, sed à gratia suppeditatis, operantem: quo sensu equidem Deo, hominique adscribendæ sunt: atque ita quidem etiam humanæ sunt, ab humanis tamen pure talibus quam maxime diuersæ: siquidem in his voluntas plane deprauata est, atque corrupta; in illis vero ad primæuam iusticiam reparata. Quam ob rem etiam in primo Cap. hominem non in statu naturæ corruptæ & quatenus irrogenitus est, sed in statu gratiæ consideratum prouti regenitus, iustificatus & illuminatus est, *subiectum actionum Christianarum* constituimus.

(a) vid. in primis B. Meisnerus in Philof. sobria P. I. sect. 2. C. II. qu. 3. §. IX.

Ut magis in propatulo posita sint omnia quæ discrimen *actionum humanarum & Christianarum* attinent, harum in primis habituale exercitium expendendum venit. Ex parte intellectus ita sese exerunt, vt in cognoscendo & diiudicando ea quæ agenda sunt, fundentur in diuina reuelatione, à qua mens agentis talismodi habituali notitia inbuta est, vt suo quasi pondere feratur ad concludendum illa, quæ in reuelatione diuina continentur. Naturale quidem dictamen intellectus pratici in renatis non tollitur, quia tamen illud cum irrogenitis commune habent, propriam cognitionis practicæ rationem hic tantum attendimus: Et quod speciatim ad actus intellectus pertinet, illi sic inde pendent, vt intellectus iudicet & dicatet, propterea hæc vel illa esse agenda, quia Deus per Christum reconciliatus, in verbo suo illa præcepit: prouti de eiusmodi actionibus Apol. A. C. loquitur p. 85. *Cum audito Euangelio & remissione peccatorum fide erigimur, concipimus Spiritum Sanctum, vt iam recte de Deo sentire possimus, & timere Deum, & credere illi.*

§. X.

Ex parte Voluntatis *Actiones Christianæ* ita fiunt, vt voluntas

luntas ea tantum persequatur & fugiat, quæ ex revelatione divina sub ratione boni vel mali, prævia intellectus illuminati cognitione ipsi sese offerunt; idque ita, vt per se iam vi eiusdem luminis in ea propensa & inclinans, simul atque ab intellectu ipsi tale quid exhibitum, vel actu appetituo, aut auersatio sese exerat. Atque isthæc omnia ideo vult agere, quia homini regenerato, cum Deo per Christum reconciliato, & ad Christianam sanctimoniam vitamque æternam, eiusque promissa bona tendenti, ita profus agere par est. Quod ipsum iterum docetur in Apol. A. C. p. 83. 84. *Non diligitur Deus, nisi postquam apprehendimus fide misericordiam, ita deum sit obiectum amabile.* Quo & referri possunt verba antecedentia: *postquam fide iustificati, & renati sumus, incipimus Deum timere, diligere, petere, & expectare ab eo auxilium, gratias agere & predicare, & obedire in afflictionibus. Incipimus & diligere proximos, quia corda habent spirituales, & sanctos motus.*

§. XI.

Quemadmodum autem appetitus rationalis operationes, *actiones Christianæ* sunt, ita etiam vere se habent illæ, quæ ab appetitu sensituo proueniunt. Quamquam enim hic per se non est rationalis, cum tamen rectæ rationis capax, & in homine regenito sanctificatus sit, remotis omnibus impedimentis, quæ inordinatum eum alias facere & poterant & solebant: ille etiam iuxta Dei voluntatem eum omnibus motibus suis atque adfectibus directioni superiorum virium, Spiritu Dei sanctificatarum, se submittit, earumque ductum ita sequitur, vt virtute Spiritus Dei per se etiam in id ipsum inclinet.

§. XII.

Actiones etiam Christianæ sunt in homine regenito reliqui motus omnes, à quibusuis facultatibus corporis proficiscentes: Homo enim Christianus Spiritu & corpore atque adeo totus Deo obligatus est, quippe cuius corpus templum est Spiritus Sancti, 1. Cor. III, 16. in illo habitantis, (a) quique glorificare debet Deum etiam corpore suo 1. Cor. VI, 19, 20. collato C. III, 16. Primæ & præcipue partes sunt Spi-

ritus, qui offerre semetipsum debet, & totum corpus, tanquam victimam viam Rom. XII, 1. & omnia membra listere serua iustitiæ Rom. VI, 19. Eo igitur ipso, dum Spiritus se, corpusque totum offert Deo, actiones eius vere Christianæ sunt, & cultus eius rationalis & verus est Ioh. IV, 13. Recte enim Ioh. Cocceius hac de re pronunciat, *vt solo*, inquit, *ore Deum honorare Deo mentiri est*; (b) Pf. LXVI, 3. coll. Ies. XXIX, 13. *ita nullo membrorum obsequio Deum colere, est spiritualiter mortuum esse. At corpus ad concupiscentias mortificatum, non tantum externi cultus, sed multo magis verarum virtutum actibus exercere, vite & Spiritus Deo agglutinari indicium est.*

(a) Speneri Predigten über Johann Arnds Bücher von wahren Christenthum L. I. p. 12--15. L. III, p. 35. seqq. 48. p. 592.

(b) in Aphorif. Theol. de fœd. Dei C. I. §. 9.

§. XIII.

Hic obseruari meretur, variis in locis Scripturam sacram quando partes hominis earumque vires agendi exprimit, ita de illis loqui, vt id, quo cognoscit & iudicat, voce cordis & Spiritus, id vero, quo aliquid vel appetit aut fugit, animæ (a) appellatione designet. vid. Deut. IV, 29. C. VI, 5. i. Th. V, 13. Hebr. IV, 12. Unde nunc spiritualis, nunc animalis recte appellari possent. Solet tamen in sacra Scriptura totus etiam homo animalis dici, quatenus adhuc in peccatis & irrogenitus est: Homo enim animalis non percipit ea, quæ Spiritus Dei sunt, quoad omnes vires tam superiores quam inferiores, cum non nisi ad malum propendeant. Cui spiritualis homo opponitur, homo regenitus, & ex statu peccati in statum gratiæ translatus, qui cum quoad Spiritum, animam & corpus sanctificatus sit, totus etiam spiritualis esse debet, vt omnes eius vires & facultates animæ & corporis à motibus Spiritus Sancti, in ipso excitatis, dirigi se patiantur, dumque eius adeo sequentes, vt actiones illius omnes, siue internæ siue externæ fuerint, Christianæ existant.

(a) vid. Cocceius de fœdere dei C. I. §. 10.

§. XIV.

Vidimus hætenus habituale *actionum Christianarum* exercitium quoad omnes vires, virtutesque, illas perficientes, idque ideo, vt illarum ratio ac indoles tanto fieret conspectior, simulque pateret, quid respondendum sit Pelagianis, cæterisque omnibus, qui aliquo modo illis adstipulantur. Omnia hic fieri audiuimus à gratia cooperante seu prorsus adiuuante Spiritus Sancti, seu vsu virium, non Libero arbitrio post lapsum naturalium, sed supernaturalium, quæ scilicet à gratia suppeditantur. Breuissime quidem sed accuratissime, & acutissime etiam rem omnem exposuit Augustinus (a) *intelligunt, inquit, si filii Dei sunt, spiritu Dei se agi, vt, quod agendum est, agant, & cum egerint, illi à quo aguntur, gratias agant. Aguntur, vt agant, non, vt ipsi nihil agant.* Non autem homo cooperatur gratiæ ad eum modum, vt sint distinctæ actiones Spiritus Sancti & hominis, sed vna eademque numero actio, quæ tamen nihilominus proficiscatur à duabus causis subordinatis, non vero fociis, vti Bellarminus statuit Lib. IV. de Grat. & L. A. Vbi Deum & Lib. Arb. ita influere docet; vt duo homines vnum lapidem vel nauem trahunt. Præclare admodum hac de re docet Bernhardus in Tract. de Grat. & L. A. circa finem: *quod à sola, inquit, gratia ceptum est, pariter ab vtroque, gratia & Libero Arbitrio perficitur, vt mixtim non sigillatim, simul, non vicissim, non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singulari opere indiuiduo peragant, totum quidem hoc, & totum illa, sed vt totum in hoc, sic totum ex illa.*

(a) de Gratia C.II. cf. Eiusdem Soliloq. C. XXV. n. 1. 2. C. XV. n. 2. seqq.

§. XV.

Contra Pelagianos subtiliores, & pelagianizantes Iesuitas obseruanda in primis est distinctio *gratiæ adiuuantis*, seu *adiutorii gratiæ*, quæ in hac controuersia decidenda plurimum valet, vt ne rima quidem elabendi aduersariis permittatur. Augustinus eam exhibet in scriptis suis, & quidem præcipue in Tract. de Grat. & L. A. initio statim: *Ipsa adiutoria, inquit, distinguenda sunt: Aliud est adiutorium SINE QUO aliquid NON fit; aliud est adiutorium QUO aliquid fit.* Exempla quibus vtitur, ma-
xi-

xime perspicua sunt, & rem omnem declarant; *Nam sine alimentis, pergit, non possumus viuere, nec tamen, cum adfuerint alimenta, eis fit, ut uiuat, qui mori uoluerit. Ergo adiutorium alimenterorum est SINE QVO NON fit, non QVO fit, ut uiuamg. At uero beatitudo, quã homo non habet, cum data fuerit, continuo fit beatus: adiutoriũ enim est non solum SINE QVO NON fit, uerum etiam QVO fit, propter quod datur. Quapropter hoc adiutorium & QVO fit, est & SINE QVO NON fit.* *Adiutorium SINE QVO NON* Libr. de Grat. & natura Cap. XLVIII. *navi, pedibus, & luci comparat: Omnes autem causæ formales præbent adiutorium QVO. Hoc enim mox effectus sequitur, cum adiutorium SINE QVO NON, ita statim effectum non inferat, e. g. Lux est adiutorium SINE QVO NON uisus. Et si enim Lux oculis præsto sit, non tamen ideo statim oculi uident: Visio uero adiutorium QVO est, ut uideamus. Fundamentum distinctionis huius facile intelligitur, si attendamus, quædam ita iuuare potentiam, ut illam hoc ipso, quo adiuuant, traducant in actum, ipsumque effectum producant: quædam uero ita se habent, ut potentia præparata, & roborata quidem adiuuetur, in ipsum actum tamen non traducatur. Enim uero cum illa adiutoria eiusdem ordinis sint cum potentia, propterea aliunde deductio in actum expectanda est. Hæc ideo fusius obseruare placuit, ne fraudulento aduersariorum reti capiantur incauti. Illi enim gratiam quidem in ore habent, & scriptis quoque exprimunt, mente tamen illius nomine intelligunt adiutoriũ SINE QVO NON, adiutorium QVO uero, quod nos intelligimus, prorsus reiciunt: *Adiutorium SINE QVO NON, adiutorium possibilitatis, adiutorium QVO, uoluntatis & actionis* Augustino appellatur. Lib. de Grat. Christi C. III. & seqq. Videatur Iansenius loc. cit. supra.*

§. XVI.

Atque ita fati constat, quid sint *actiones Christianæ*, & quod maxime diuersæ sint ab *actionibus humanis*, proindeque etiam longe præstantius atque sublimius habere principium. Nunc pauca quædam adhuc de *Moralitate* illarum, & de diuersis *Statibus*, in quibus exercendæ sunt, pro ratione instituti nostri erit

erit dicendum. Propterea vero de *moralitate* hic agere visum est, quia non omnes debito modo illam explicant. Præcipue Doctores Theologiæ moralis apud pontificios intricate admodum de illa disputant, nec in hoc negotio recte quidem versantur. More philosophico de illa tantum agunt, & ultro Aristotelis placita non ascendunt. Quod ipsum sane haud dubie ideo faciunt, ut motus concupiscentiæ à moralitate excludant, utpote quos ad pura naturalia referunt.

§. XVII.

Nos *moralitatem Christianam* describimus, *convenientiam actionum ad regulam, quæ à Verbo Dei informat a ratio est*, seu iudicium Theologico-practicum, quod iure meritoque recta ratio appellari potest. Hæc vera & genuina norma est, nec alia potest allegari, cum adæquata prorsus sit normato. Quod vero attinet ad species *moralitatis in genere morum*, inter bonum & malum non datur tertium. Nam si quis obicere velit, dari tamen adiaphora; respondemus illa non ad *genus morum* sed *entium*, seu *nature*, esse referenda.

§. XVIII.

Ut vero clariora fiant omnia, obseruandum, vocabula, *morale*, *moraliter*, *moralitas* à *more* seu *moribus* ita dici, & quidem, quatenus de hominibus tantum vox ista usurpatur, tanquam agentibus liberis. Ubi enim non est agens liberum: ibi nec *moralitas*, quippe cuius fundamentum ratio & respectus seu ordo est inter actus agentium & inter Legem. Et cum in hominibus mores etiam notent inclinationes, nec non consuetudinem & actiones; istæ vero morum appellatione hic tantum aliis veniant, nobis tamen nec illæ quidem excluduntur. Quamvis enim actionibus opponi soleant, attamen in laxiori significato, quia motus sunt, earum nomine simul comprehendi possunt. Quum vero actiones nunc bonæ nunc malæ sint, hæc quoque iidem cum illis aut boni aut mali erunt. A *moribus* ergo aliquid *morale* dicitur, non tamen quatenus forensi & ceremoniali opponitur, quoniam æque in forensibus & ceremonialibus inest *moralitas*; sed naturali

li & necessario, vti actiones quoque naturales, quæ necessariae sunt, opponi solent *moralibus*; quanquam naturales, quatenus à virtute ad bonum vel malum determinantur, etiam *morales* fieri possunt. Etsi enim *moralitas* actibus quibusdam non semper essentialis est, frequentissime tamen iis accidentaliter esse solet. Sic edere & bibere actus hominis naturales sunt, accedere tamen iis *moralitas* dicto modo potest, vt aut virtutis aut vitii, atque adeo actiones *moraliter* bonæ vel malæ recte appellentur. Comestio fructuum arboris scientiæ boni & mali, in se nec bona nec mala erat, cum sicuti aliis velci licitum erat fructibus, ita & illis licuisset, nisi Lege intercedente prohibitio interuenisset: quo modo actus ille *moraliter* malus factus est. Dormire, in se nec bonum nec malum est; recte tamen Christus discipulos propter intempestiuam dormitionem increpat Matth. XXVI, 40-45.

§. XIX.

Ufus harum vocum *moralis*, *moraliter*, *moralitas*, aut philosophicus aut theologicus. Hic cum illo quadantenus conuenit, non tamen omni ex parte. Nam Philosophi quando actus liberos & voluntarios iuxta suam normam examinant, rationem & respectum illarum ad hanc, *moralitatem* appellant. Idem eodem modo Theologi quoque faciunt. At vero Philosophis *moralitatis* norma *recta ratio* est, sed Theologis *Voluntas Dei*. Quando actus conuenit, cum *voluntate Dei*, *moraliter* bonus est, si vero non conuenit, malus. Porro, apud Philosophos vulgo figmentum cordis humani in primis motibus, non censetur capax moralitatis, neque malitia neque bonitas illi ab ipsis tribuitur, sed ad naturalia tantum refertur. Contra ea Theologis cogitationes cordis naturales, primæ quoque, vitii moralis acculantur. Omne enim figmentum cordis humani malum est à pueritia Gen. VIII. 21, Aristoteles è schola sua *moralis* pueros remotos voluit, tanquam incapaces doctrinæ, cum vsum rationis nondum perfectum haberent. Theologia vero docet vterius ex verbo Dei, omnes & singulos homines sine ætatis discrimine & citra eius-
mo-

modi respectū humanum ad capacitatem illā doctrinæ (quippe quam homo culpa sua amisit, adeoq; adhuc de damno teneatur) ad obseruationem præceptorum *moralium*, esse obligatos, ita, vt infans quoque decalogo teneatur, quamuis nondum ipsi adit præresis. Philosophi enim vulgo actionibus præreticis tantum *moralitatem* tribuunt, Theologi vero etiam actionib; ἀνευ προαίρεσεως commissis: Unde Dauid Ps. XIX, 13. delictorum etiam occultorum veniam à Deo expetit. Hoc nullus Philosophus quatenus talis unquam intellexit. Idque eo magis obseruandum est, quod Pontificii, vt paulo ante indicauimus, in Theologia morali more philosophico de *moralitate actionum* loquantur, motusque concupiscentiæ excludant, ad classem purorum naturalium eos referentes: quibus e diametro contradicit Apostolus in Ep. ad Rom. VII, 7. concupiscentiam, inquiring, non novissem, nisi Lex dixisset, *non concupisces*.

§. XX.

Moralitatem actionum Christianarum descripsimus per conuenientiam earundem cum ratione, quatenus è verbo Dei vere informata est. Breuius dicere potuissemus, quod sit conuenientia cum recta ratione aut iudicio practico: sed cum ingens hïc detur ambiguitas, ita vt recta, scilicet vulgo sic dicta, ratio suis innixa principiis, naturalibus nempe, possit intelligi: illius evitandæ causa limitationem adiecimus, quatenus è verbo Dei informata, & confirmata est. Notum est ex scriptis Philosophorum, bonitatem & malitiam communiter constitui in conuenientia actionis moralis cum recta ratione, & in discrepantia illius ab eadem: Qui per rectam rationem nihil aliud intelligunt, quam intellectum, principiis practicis imbutum, ipsumque adeo illius iudicium. Nos rectam rationem & iudicium intellectus practicum, non alio, quam quo diximus, modo, normam actionum constituimus.

§. XXI.

Huic nostræ sententiæ nihil officit illa distinctio, qua moralitatis formam aliam esse dicunt absolutam, aliam rela-

tiam. Hæc facit, vt actus aliquis vel bonus sit, vel malus. Nam sicut in theoreticis omne dogma vel verum vel falsum est, ita & in practicis quilibet actus vel bonus vel malus erit. Atque ista forma fundamentum est diuisionis, qua moralitas dispecitur in bonitatem & malitiam. Forma vero absoluta requirit, vt actus moralis etiam voluntarius sit & liber, atque adeo declarat, qualis sit actus in se, & ratione potentia, à qua oritur; relatiua vero designat, qualis sit actus, si ad aliud referatur, bonus scilicet, an malus. Hic iam quæritur, an & quo modo actionibus Christianis forma moralitatis absoluta possit tribui, cum libertas voluntatis illis non competere videatur. Amiserunt namque homines per lapsum primorum parentum plenam libertatē in primis circa motus concupiscentia, qui ad malum usque propensi sunt, ita vt regeniti quoque faciant, quod nolint. Rom. VII, 16, hoc est contra mandatum Legis concupiscant (quamuis si fieri posset, nollent concupiscere). Ad hæc actus regenitorum non à propriis humanæ voluntatis viribus sunt, sed à causa supernaturali: Unde fructus Spiritus dicuntur.

§. XXII.

Hæc arguere videntur, motus concupiscentia ad genus moris pertinere non posse, neque dari libertatem actionum Christianarum in genere moris. Verum enim vero concedimus, amissam esse per lapsum humanæ voluntatis libertatem in spiritualibus: attamen si eum in statu reparationis, etsi inchoatæ, spectemus, voluntas hominis libera est ad eligendum bonum spirituale iuxta Spiritum, seu vires à Spiritu Sancto concessas. Supernaturalis enim illa Spiritus Sancti virtus, à qua pendet Christiana actio, libertati non aduersatur, cum illi ipsi actus, qui in regenitis oriuntur à principiis supernaturalibus, magis participant de libertate, quam qui eliciuntur ex ipsa voluntate adhuc peccati serua seu captiua. Spiritus enim Sanctus est agens liberrimum, quod libertatis titulum non minuit, sed auget.

§. XXIII.

Nihil itaque à nobis, quidquid actionis Christianæ nomine

mine venit, à moralitate eximitur. Quam late patet actio, ram late etiam ipsa se extendit moralitas. Ne inclinationes quidem, & habitus excludimus. Quod habitus attinet, non possumus sane facere cum illis, qui in genere moris eos considerandos esse nolunt. Cum enim habitualiter aliquis bonus aut malus esse possit, habitus etiam ad morum genus referendi sunt.

§. XXIV.

Cæterum quidam Nostratium normam moralitatis bonitatisque actionum esse docent, voluntatem seu Legem Dei æternam. Atque hi quidem nobis non repugnant, minus tamen accurate rem explicare videntur. Lex enim illa Dei æterna respectu actus moralis aliquid externum est; & extra agentem constitutum: est in moralibus ad interna sano sensu respiciendum. Quamobrem recta ratio magis norma potest constitui; sed illa norma aliam habebit normam, ipsam nempe Legem Dei æternam.

§. XXV.

Obseruandum ergo est, conuenientiam illam, quam diximus, non modo respicere obiectum actionum, sed ante omnia principium interius, Spiritum fidei & regenerationis, cumque hoc ipso finem etiam, & reliquas circumstantias. Contra quod Moralistæ Pontificiorum admodum impingunt. Potest namque ratione obiecti actus aliquis videri moraliter bonus, cum tamen ratione indolis vel circumstantiarum re vera malus sit. Habet quidem actio per obiectum suam speciem, illius tamen bonitas sola obiecti conuenientia non absoluitur. Et quamquam circumstantiæ extra actus substantiam sunt, (vnde & nomen habent) ita tamen obiectum suum afficiunt, vt ad moralitatem eius quoque spectent. Longum foret omnes & singulas circumstantias euoluere. Nos tantum obseruamus, omnia requisita adesse debere, vt bona sit actio, materialia pariter, atque formalia. Secundum hæc requiritur, vt præter conuenientiam actionis cum Lege, etiam adfuerit potentia & intentio agendi * Legi conformiter, hoc est, vt non ex ignorantia, aut alia de causa, sed ex spirituali proæressi ad obedientiam debitam Legi diuinæ præstandam, profecta sit;

Ad illa, materialia scilicet, pertinent circumstantiæ omnes, quas Lex determinare solet v. gr. qualitas seu dispositio agentis, obiectum, locus, tempus & quidquid præterea ad actionem spectat, partim quatenus actio est, & quatenus moralis: quippe quæ materialis actionis absoluunt; cum formale sit ipsa actionis cum Lege conuenientia. Hinc actio materialiter bona, ob intentionem malam agentis, mala est; & contra actio materialiter mala, ob bonam intentionem agentis, nequaquam bona est. *Ad actionem bonam, inquit Drexelius in Amussi sua Lib. I. C. VI. §. I. non satis est, putare; illam esse bonam, necesse est, etiam absit & error & dolus. Ad malam actionem satis est, si pars eius unica sit mala.* Addit vulgatisimum illud Diui, (vt ipse loquitur) Dionysii: *bonum constat ex integra causa, malum vero è quouis defectu.* *Ad bene ambulandum, inquit Hieronymus, media tria que via eundum est: bonum agere mala intentione, est nimium ad dextram steterere; male agere, bona intentione est nimium ad leuam declinare.* *Vtrum fiat, subiicit Drexelius c. I. non multum curat diabolus, modo fiat alterutrum &c. vid. Rom. III, 8.* Totus Tractatus citatæ amussis Drexelianæ huc pertinet, Operibus eius insertæ, vbi de intentione bona, omnibusque eius requisitis copiose agit.

* Speneri *Lauterkeit des Evangel. Christenthums* P. II. p. 327-330. seqq.

§. XXVI.

Quod superest, ex Scriptura sacra etiam sententia nostra, quam de moralitate actionum Christianarum prolixè satis proposuimus, confirmanda est. Præcipuus Moralista Moses, postquam Legem populo Dei proposuerat, tandem ita concludit Deut. XXX, 19. *Contestor hodie contra vos cælum & terram &c. huic iungatur Iesaias C. VIII, 20. addatur Marth. C. V. 16. C. XII, 33. Phil. IV, 8. 9.* Ex quibus, vt ex aliis dictis hisce parallelis, manifestum est, doctrinam de moralitate hucusque traditam suum in Scriptura habere fundamentum.

§. XXVII.

Nunc etiam aliquid de actionibus in ordine ad diuersos
Sta-

Status dicendum erit. Omnia vitæ genera & gradus hic pertractare velle, nimis prolixum foret. Nam ratione ætatis, sexus, fortunæ, considerari possent Christiani, eorumque sic officia quoque seorsim expendi. Ita Iohannes in I. Ep. C. II. v. 12. seqq. ætates omnes ordine compellat, vt ea, quæ partim iam scripserat, partim porro scripturus erat, omnibus salutaria esse demonstret, & omnes æque ad se pertinere intelligant. Atque tres quidem ætatis gradus constituit, vnum *παιδιων*, puerorum, alterum *νεανιστων*, adolescentum seu iuuenum, tertium *παρειων*, patrum seu seniorum, nec semel, sed iterato singulos affatur: quanquam præcipue ætates illas ad profectum in doctrina & pietate relatas volumus; inde tamen patet ordo horum statuum, ad quos Apostolus saltem respexisse dicendus est. Paulus equidem in Epist. ad Gal. dicit, non esse marem aut sceminam in Christo Iesu; illa tamen æqualitas Christiana, quoad induitionem Christi, in baptismo factam, non tollit in negotio renouationis, circa officia, & nonnunquam circa perfectionis gradus, differentiam, 1. Tim. II. u. 12. Sic de diuitibus & pauperibus, de honore & potentia magnis, passim Scriptura discrimen constituit, diuersa aliqua illorum officia designans. Notus satis est locus Pauli 1. Tim. VI. 17. seqq. enim vero pluribus hic ea persequi, propositi nostri non est, sufficere proinde nobis poterit, isthæc tantum tetigisse. De Statibus autem Hierarchicis, vulgo ita dictis, adhuc aliquid notandum erit, & præcipue de Oeconomico, eiusque partibus singulis, quæ in illo continentur. De his enim in eadem hac Epistola, ex qua nostrum dictum *de principio actionum Christianarum* petiitum est, expresse agit Apostolus, saluberrima præcepta inculcans, quæ totius vitæ vsum Christianorum, in illis constitutorum, instruunt. Sed non nihil ante de statu Ecclesiastico & politico agamus.

s. XXVIII.

In illo Doctores sunt, & auditores, siue docentes & discipuli, vtrique Christiani, indeque actiones quoque illorum Christianæ, & *in nomine Iesu* peragenda sunt. Doctores at-

ten-

tendere debent sibi, & vniuerso gregi, in quo constituti sunt Episcopi à Spiritu Sancto, Act. XX, 16. qui Spiritus Christi est, docendo, redarguendo, corrigendo, & instituendo: 2. Tim. III, 16. tanquam ministri Christi, & dispensatores mysteriorum, adeoque etiam sacramentorum Dei. 1. Cor. VI, 1. collat. c. III, 5. 9. seqq. vt se ipsos saluos faciant. 1. Tim. III, 9. & qui eos audiunt. 1. Tim. IV, 16. eodem prorsus modo, quo in V. T. Prophetæ, & initio Noui Fœderis Apostoli, missi à Christo in vniuersum orbem, vt *in Nomine eius* annunciarent omnibus gentibus remissionem peccatorum, iustitiam & salutem æternam, docentes illas seruare omnia, quæcunque præceperat illis Christus Matth. XXVIII, 19. 20. conf. Mar. XVI, 20. & Matth. XVI, 9. Ez. III, 17. Ier. I, 7. 1. Cor. XI, 23. & exercentes sollicitè curam pauperum Gall. II, 10. Act. XI, 29. Iam vt Doctores, ita quoque auditores omnia oportet agere *in Nomine Iesu*. Et quamuis alias late pateant illorum officia, quatenus tamen vt auditores, intuitu Doctorum suorum nunc considerantur, omnes illorum actiones, obsequii, honoris & amoris, Doctoribus præstandi, nomine comprehenduntur. Obsequium vero exhibere Doctoribus debent omnes omnino Christiani, cuiuscunque status fuerint & conditionis, Reges scilicet & Principes, omnesque illis subiecti Hebr. XIII, 17. idque in omnibus, quæ ad fidem & vitam Christianam pertinent. Sunt enim illi Legati Dei 1. Cor. IV, 21. & serui Christi 1. Cor. IV, 1. vigilantes, pro animabus auditorum, ad Hebr. I. cit. quin immo cum ipsius Christi hoc mandatum sit Luc. X, 16. *in Nomine Iesu* eam præstari obedientiam, minime dubium est. Honor siue pro adfectu reuerentiæ, siue pro illius signo accipiatur, vterque illis debetur, qui bene præsumt, inque verbo & doctrina laborant. Illo maxime colunt eos, si tanquam (vt vere sunt) Dei Legati suscipiantur, illisque dicto audientem aliquem se præbeat: Hic vero, latissime se diffundens, variis modis declarari potest. Et cum Christus ipse, quidquid honoris aut contumeliæ seruis suis tribuitur, sibi tributum perhibeat, apud Lucam. I. c. etiam actiones honoris exhibiti fient *in Nomine Iesu*

Iesu

Iesu. Denique amore etiam prosequendi sunt Doctores Ecclesie, & quidem singulari, ac maiori, quam qui aliis debentur I. Thef. V, 13. maxima enim beneficia, spiritualia nempe ab illis accipiunt. Iste amor autem sese exerere debet partim verbis, partim re ipsa Gal. VI, 6. preces ad Deum fundendo pro incolumitate & felici laborum successu, & augmento donorum spiritualium. Rom. XV, 30. Col. IV, 3. I. Thef. V, 25.

§. XXIX.

Alter status Hierarchicus, Magistratus & subditos continet, quorum illi imperare, hi parere debent. Illi à Deo constituti sunt Rom. XIII, 1. seqq. ministri eius v. 4. ibidem, vicemque illius sustinentes in his terris Ps. LXXXII, 1. propter bonum Ecclesie Deut. XVII, 18. 19. 20. Ies. XLIV, 28. C. XLIX, 23. & vniuersi generis humani, cuius utriusque salus ipsis suprema Lex esse debet Prou. VIII, 15. Ies. X, 1. seqq. C. XLV, 1. Ez. XXIX 20. Rom. XIII, 1. seqq. & quidem ad Dei gloriam, qui illos instituit I. c. v. 2. quippe qui propter se operatur omnia Prou. XVI, 4. Et quia Magistratui subditi esse iubentur homines *διὰ τὸν Κύριον* I. Petr II, 17. in illius etiam Nomine Magistratui politico, quidquid illi muneris ac officiorum incumbit, faciendum est, omnesque adeo illius actiones peragenda sunt *in Nomine* Domini *Iesu.* Ex eodem hoc loco idem de subditorum actionibus aperte constat. Quidquid enim propter Dominum fit, id quoque *in Nomine eius* Omnia vero illorum officia, Magistratui præstanda, obsequio, honore & amore absoluuntur. Necessario Christiani obedire debent Magistratibus suis, iique omnes, atque adeo & Clerici Rom. XIII, 1. I. Tim. II, 2. Tit. III, 1. I. Petr. II, 13. 19. non ob iram tantum, sed & conscientiam Rom. I. c. v. 5. nisi Magistratus peccare iubeant: quo casu Deo magis obediendum, quam hominibus Act. V, 29. Honor & amor precibus se exerat, pro salute illorum conceptis I. Tim. II, 1. 2. tributis Rom. I. c. v. 7. mandato Christi pendendis, Matth. XXII, 21. atque hæc omnia, vti diximus, quia propter Dominum, ergo *in Nomine Iesu.*

H

§. XXX

§. XXX. De statu Oeconomico, eiusque partibus sollicitius quadrante-
nus agere videtur Apostolus, cum ubique fere in Epistolis suis de illis præci-
piat, ideo haud dubie, quia hi status, & in illis officia & actiones non adeo om-
nibus curæ esse, ac penitus fere negligi solent. Varia sunt coniugum offi-
cia, eaque partim generalia, partim, specialia. Ad communia pertinet cura
mutuæ adificationis 1. Cor. VII, 14, 16. Hebr. X, 24. & mutuam adiutori-
um, in omni vita, conditione & casu, nec non in castitate seruanda 1. Cor.
VII, 2. seqq. in educatione liberorum, & in re familiari, quod soluere non
licet, nisi commissio adulterio Matth. V, 32. C. XIX, 9. & malitiosa desertione,
adulterio æquiparanda 1. Cor. VII, 15. Specialia officia, & quidem mulierum
primo in nostro loco exhibentur v. 18. subiectionis & obedientiæ nomine com-
prehensa, quæ marito tanquam capiti, & domino debetur, Eph. V, 22. 23. 24. ex
amore & reuerentia profecta Tit. II, 3. 5. exemplo Saræ 1. Petr. III, 6, 7. cf.
Prou. XXXI, 10. usque ad finem, Sir. XXI, 1. seqq. Ex quibus locis sæcum col-
latis specialissima quoque apparebunt, ac in primis vitæ *σεμνότης*, cultus inte-
rioris hominis, plurimæque virtutes. Atque istius subiectionis eorumque
omnium, quæ illam comitantur, aut sequuntur, aut alia quavis ratione cum illa
connexa sunt, studiosa debet esse mulier, vt conuenit in Domino, hoc est, pro-
pter ordinationem Dei, præcipue quod subiectionem attingit, quæ facta est ob
transgressionem Gen. III, 16. *Subiectio ergo*, inquit, Nicol. Hemmingius in
Comment. suo ad h. l. *pie feminae gratus Deo cultus fit, quando ipsa mandatam
Dei de subiectione sui meditatur & ex fide in gloriam Dei, & in obsequium mari-
ti officium facit.* Maritorum quoque officia in compendio proponuntur v.
19. & hoc textu consistunt in amore, eoque intensissimo & constantissimo erga
coniuges Eph. V, 28. 29. Ex quo, licet regimen ipsis concessum sit, non ta-
men amarulenti esse debent erga mulieres, cit. v. 19. hoc est, illud regimen non
despoticum sit, vel tyrannicum, sed prudens & moderatum, in spiritualibus
placide erudiendo, & leniter redarguendo vxores; in corporalibus & domesti-
cis rebus prudenter dirigendo; errores & infirmitates cum mansuetudine cor-
rigendo, nonnulla etiam patienter tolerando; vt cohæredibus vitæ æternæ, &
vafis infirmis, tribuenteshonorem pariter atque amorem. Et cum ille amor
proprio æqualis esse debeat, ex hoc vero vnusquisque sibi prospiciat, vique e-
iusdem illius amoris vxori debeat omnia; maritus ad prouisionem rerum ne-
cessariarum, ad victum & amictum pertinentium quoque tenetur: Eph. V, 29,
Exod. XXI, 10.

§. XXXI. Officia liberorum erga parentes in eo consistunt, vt illi his
obediunt in omnibus. Quæ obedientia promptitudinem animi & alacritate-
tem in exequendis parentum iussis complectitur, partem honoris constituens,
qui in IV. Decalogi præcepto exigitur. Qui valde hic sublimis est, multa in
se continens, quippe cum simpliciter præcipiatur. In omnibus quando dicitur
obediendum esse, hoc de rebus licitis & iustis est intelligendum Quoniam
vero, Deus honoris & obsequii officia liberis iniunxit, eoque etiam dicitur ab

Apo-

Apostolo in nostro textu, Deo illa placere: arguimus, ea quoque esse actiones Christianas, quæ fiant *In Nomine Iesu*. Contra parentum officia consistunt in educandis & nutriendis liberis *ἐν παιδείᾳ & ὑποταξίᾳ κυρίου* Eph. VI. 4. coniuncta cum ipsorum exemplo, sine quo parum proficiet institutio illa licet maxime sedula. Educatio vero liberalis sit oportet, & ingenua, non aspera, dura, morosa, quæ facit, ut liberi ingenui animum despondeant, atque ita languidiores quasi reddantur & socordes, nostro textu v. 21.

§. XXXII. In ultima parte status œconomici, seruatorum & ancillarum mercenariorum officia cum liberorum officiis conueniunt, eoque tanto magis opera illis danda est, ut omnia faciant libenter, non coacti & inuiti, sed *μετ' εὐνοίας* prompte & cum gaudio, neque *ἐν ὀφθαλμοδολείᾳ*, ut hominibus placeant, sed Deo, mercedem expectantes ab illo, ibid. v. 22. 23. 24. cf. Eph. VI, 5. seqq. Quamuis enim seruatorum opera viles & contemptæ videantur actiones, quoniam tamen à Deo mandata, eique grata sunt & acceptæ, ideo etiam actionibus Christianorum sanctis accensentur, cum eiusdem sint principii, utpote quæ sunt, aut fieri saltem debent *in Nomine Iesu*, & peculiarem à Christo mercedem promissam habeant, Patrum & matrumfamilias officia in æquitate & æqualitate seruis ancillisque præstanda consistunt, non tantum in exigendis operis, sed & iustis præbendis C. IV. 1. cf. Leu. XX, 13. Iac. V, 4. Et cum serui, sicut ante dictum est, liberis assimilentur: patres & matresfamilias simili quoque amore & cura eos complecti debent, ita ut tam animæ, quam corpori illa impendatur, idque ad Dei & Redemptoris omnium gloriam.

§. XXXIII. Antequam concludamus, quasi coronidis loco aliquid de gratiarum actione adiciendum esse videtur, utpote quæ in eodem versu dicti nostri cum actionibus Christianis, *in Nomine Iesu* peragendis, connexa est, etsi per se ipsa quoque distincta actio sit Christiana. Supra varias diuisiones actionum Christianarum proposuimus, præcipue ratione Subiecti; diuidi tamen etiam ratione obiecti solent in eas, quæ vel circa Deum, vel circa hominem ipsum, vel circa alios homines instituendæ sunt. Quam diuisionem Apostolus quoque indicat, docens, ut reiecta omni impietate vivamus temperanter, iuste & pie. Quo modo actiones Christianæ aptissime redigi possunt ad tres classes, quarum aliæ sint actiones moderationis, *σωφροσύνης*, aliæ iustitiæ, *δικαιοσύνης*, aliæ pietatis, *εὐσεβείας*. De omnibus illis serorsim agere, instituti nostri ratio haud patitur, quæ hos sibi præfixit terminos, ut de principio actionum Christianarum, quarumcunque generalius tractationem institueremus. De actionibus tamen pietatis hic obseruamus, eas duobus capitibus comprehendi: ut de Deo recte sentiamus, eundemque uti par est, colamus. Ad posterius gratiarum actio Deo exfoluenda pertinet; consistit enim in eiusmodi cultu Numinis, quo beneficia eorumque magnitudinem, & infinitam Dei gratiam in nos, atque amoris, unde pro-

fecta sunt illa, prolixo mentis affectu, perpetuo memores, maximis laudibus celebramus: non precibus tantum eucharisticis, sed psalmis & hymnis & cantilenis spiritualibus cum gratia, canentes non tam ore, quam in corde, Domino, nostro textu v. 26, Ideo autem vel maxime gratiarum actio cum actionibus *in Nomine Iesu* peragendis connexa esse videtur, quia hoc ipsum posse facere, omnem diuinæ gratiæ, nobis exhibitæ thesaurum, omniaque beneficia simul complectitur, ac præsupponit. Tum in usu quoque creaturarum, atque in omni successu & euentu rerum & actionum, artèssime illa coniuncta est cum inuocatione, vtcunq; etiam res cadat, quæ *in Nomine Iesu* cœpta est, vti præcipitur 1. Thess. V, 17, 18. neque peracta tantum actione, illa opus est, sed etiam dum incipimus aliquid, cf. Drexelius in oper. p. m. 748. reg. 3. Ex inuocatione sequitur benedictio, quæ materiam gratiarum actioni suppeditat, quæ effectus fidei est. Neque hæc ingrata esse potest Deo, cum vita hominis Christiani quoddam quasi perpetuum esse debeat sacrificium eucharisticum, quo gratias agendo, ei accepta ferimus omnia, nosque adeo totos, quicquid sumus, & possumus, ei offerimus. Præcipuum, immo unicum fere hoc videtur esse officium, quod præstare Deo possumus: idque nobis etiam perutile est: nam & hic verum est, quod & vulgo dicitur, licet in sensu eminentiori, gratiarum actio est ad plus dandum inuitatio Pl. L. 23. Qui vero non agunt Deo gratias, produunt, se non agnoscere, quod facti sint participes virium diuinarum, propriis adhuc nimium confisi; nec veram habere fidem, vtpote cum qua consistere nullatenus potest ingratitude. Quam ob rem Christiani non possunt non semper gratias agere Deo, tam in rebus aduersis, quam in prosperis, & Patri tanquam fonti omnium bonorum, & ipsius Diuinitatis, non exclusis, Filio, & Spiritu Sancto. At vero creaturis non aliter, quam causis intermediis, ac inferuentibus tantum, quæ nihil à seipsis habent, sed omnia ab illo Patre, per illas ultimato referenda in Deum, & Patrem. Particula καὶ est διασφραγιστική, indicans, illum Deum, à quo omne bonum prouenit, esse Patrem nostrum, qui nos in Christo dilexit. Per hunc autem tanquam mediatorem nostrum, atque adeo *in Nomine Domini Iesu*, fieri debet omnis gratiarum actio; sine quo non essent grate Deo, quascunq; etiam excogitare possemus grates. Atque ita per Christum ad Deum Patrem illæ mittuntur, sicuti per illum à Patre omnia accipimus. Ex quo inter alia κερήγεια actionis Christianæ, factæ *in Nomine Iesu*, atque adeo in Deo, hoc dari potest, si nimirum mens hominis in tranquillitate ac pace, non reluctante conscientia, vere possit Deo agere gratias. Iam uti incepimus has operas *in Nomine Iesu*, ita quoque *in eodem Nomine* illas finimus. Sit ei laus & gloria in æternum una cum Patre & Spiritu Sancto, quibuscum unus Deus viuit & regnat per innumerabiles myriadas seculorum!

SIT IESU DOMINI BENEDICTUM
IN SE CULA NOMEN!

Ad

Auctorem dissertationis.

* * * * *

Necessè non est, *Amice dilectissime*, vt addam aliquid scripto tuo, quod elaborasti ipse; nedum litura opus fuit vlla in re, quam ibi iudicio nostro subdidisti. Tria autem præcipue sunt, quae sub prima perfectione obseruau; nec ingratum commilitonibus tuis fore spero, si communicauerim.

Primum est, quod diligenter, & per Dei gratiam feliciter circumspexisti tanti argumenti *integrum ambitum*, ne quid deesset, quod ad fatis faciendum conscientiae pertinet. In eiusmodi enim tractandis rebus, quae tam arduae sunt ac necessariae, & *intimos recessus voluntatis* nostrae adficiunt, subducere oportet rationes omnes, quoad fieri potest, & circumferre oculos, ne quid moueamus, quod auferre non possumus.

Alterum est, quod *practica* tua omnia fideliter superstruxisti fundamento *doctrinae*, ita vt vix designari possit Locus Theologicus, quem non in pertractatione attigeris; sponte id secum ferente tua materia. Vnum enim est propter alterum, & vtrumque sic illud Vnum necessarium firmissime connectit. Quia vero materia tua est *de agendis omnibus in nomine Iesu*: ideo praefulget *doctrina credendorum de Christo*. Ita cum de nomine Domini IESV agitur, tanquam de *principio προάρχης*, eoque summo & catholico: eadem opera illustratur articulus fidei de Christo, tanquam de rerum omnium creaturarum *principio*, vt loqui solemus, *ὄπος αὐτῶν*. De quo est initium euangelii Ioannis: *in principio erat ὁ Λόγος, & ὁ Λόγος erat apud Deum, & Deus erat ὁ Λόγος. Hic erat in principio apud Deum. Omnia per hunc facta sunt, & sine hoc factum est nihil. Quid ergo est conuenientius, & cohaerentius, quam vt is sit nobis omnibus agendi principium, qui is ipse est, per quem omnia primum fuerunt condita. Quid? quod Apostolus in ipsa tua ad Colossenses epistola ex eodem fonte omnia sua deriuat. Praemitit enim hoc, tanquam fundamentum, quod Christus Redemptor noster sit *primogenitus omnis creationis, in quo, & per quem, &**

propter quem, seu ad quem condita sint omnia, & is sit ante omnia, & per quem constent omnia, & (deinde porro) sit caput corporis ecclesiae, principium (ἀρχή), etiam in eo, quod est) primogenitus ex mortuis, ut euadat (hoc pacto) is in omnibus ipse πρωτόγονος, primatum (actu & efficacia ipsa meriti) gerens atque exercens. c.I. v.15. sq. c.II. v. 9. 8. sq. Similem nexum commendant Salomonis proueria c.VIII. toto, & Agur ibid. c.XXX.v.1-6, Ionas Schlichting in commentario ad Eph. V, 20. (qui locus tuus est parallelus) agnoscit ex v.19. sacros scriptores saepe Deo Patri per nomen Domini nostri Iesu Christi, saepe etiam ipsi Iesu Christo directe gratias agere. Sed statim addit consuetas suorum negationes, quod ista gratiarum actio non consistat in Christo, sed tendat & referatur in Deum. (Patrem scilicet) Et in comment. in tuum locum ad Coloss. idem arripit locutionem (PER ipsum) qua Dominus Iesus, & Deus ille Pater, sic opponatur, ut gratiarum actio non terminetur in Christo, sed per Christum tendat & referatur ad Deum. Sed optarim stetisse coeptis Schlichtingium, nec ita paulo post opposuisse ea, quæ Scriptura coniungit, & fatente ipso commutat inuicem. Non confundimus Deum Patrem cum Filio, nec Filium cum Deo Patre: distincte etiam proponimus oeconomiam & subordinationem humanæ Christi naturæ. At enim vero qui didicit ex Scripturis omnia ea, quæ paulo ante inde hausimus, is quidem diuellere non ausit ab ipsa hypostasi Christi istam, quam vocat ille, terminationem πρῶτος nostræ. Quia Christus is est, ad quem vel in quem (εἰς αὐτὸν Coloss. I, 16. 20.) omnia sunt condita & reconciliata, ut non modo PER Christum credamus, sed IN Christum etiam; manente vno throno, ad quem dirigitur & refertur coniunctim inuocatio nostrâ & gratiarum actio, thronum Dei & Agni, Apoc. XXII, 3. 1. conferantur loca Gal. I, 1. 10. I. Cor. III, 23. u. 1. Theff. IV, 8. & NB. Ioh. XIV, 26. 17. 24. 2. Theff. II, 16. 17. Exod. XXIII, 21. Matth. XXVIII, 19. 20. Ac proinde, quod iam dicendum maxime, negationes istiusmodi σύνταγμα & proportionem, ipsius etiam cultus Christiani, gravissime afficiunt: id quod remittere vel hoc stimulo vnum quemque debet ad doctrinæ de Christo examen accuratius.

Ter-

Tertium, quod perlustranti mihi hanc tuam exercitacionem incidit in animum, est, quod de principio actionum Christianarum genuino scripturus, elegisti Dictum Scripturae classicum, quod *suavisimam* reddit materiam, quae vulgo multis odiis inuoluitur tenebrisque a carne & sanguine; & in suauitate tamen *puritatem* aduersus omnes abusus, in quos ruit orbis praesens, ad dextram ac sinistram, custodit quam sanctissime. Immo dixerim magna coram Deo fiducia, quod hoc nomine conciliari, si velimus, multa possint efficacius, quae absque hoc prolata, offensionibus maximis iisque pestilentissimis sunt obnoxia. *Principium* enim ita proponitur *θεσπιωσ*, vt tamen, quae *κατ' ἀγωσ* simul dicenda sunt aut intelligenda, firmissime *inclusa* consenda sint. *Nomine* enim *Domini Iesu* excluditur nomen *nostrum*, & omnis respectus *alienus*, quicumque ille fuerit. Quales *remotiones* Scriptura, cum de *nomine Iesu* agit, insinuat laetissime, vt 1. Ioh. II, 12. 13. sq. V, 13. 21. 1. Cor. VI, 11. 13. X, 20-31. 33. XI, 1-3. 20-23-29. XII, 3. 2. Cor. I, 17-20. II, 17. V, 16. VI, 14. sq. 2. Tim. II, 19. 1q. (Pl. XX, 8. 10. XLIV, 6. 7.) Hac ipsa in *antiibest* exhibere toties Apocalypsin videas eos, quorum *nomina scripta sunt in libro vitae Agni, mactati ab origine mundi*; aliosque contra, qui vt emere possint hoc in seculo & vendere, *bestiae de terra* adsciscunt notam aut *nomen*, aut eius *nominis numerum*. c. XIII. v. 1-6-8-10 15-17-18. c. XIV. v. 1-9-11. 12. c. XV. v. 2. c. XVII. v. 3. 5.

Quis ergo tibi, *Amice carissime*, vertat vitio, quod *θεσπιωσ* principii huius (extra controuersiam, vt videtur positi) tueris mafcule, & propugnas contra detorsiones huius, quo viuimus, seculi? Nemo non videt, quod scripseris absque omni contentioso adfestu: sed debuisti utique rem serio tractare, nec sufferere voluisti, vt frigide modo & inani sono *praesupponatur* principium hoc, cum magno interea impetu principia, ex hoc tuo fluentia, impugnentur.

Poteram ego heic de iis conqueri, qui in media luce euangelii a maioribus accepta clamant, *abnegationem sui ipsius* nequaquam laudari posse, tanquam *primum principium Christianismi*

mi practicum, quippe *Christo* iniuriosum, & oppositum; cum tamen ipsa, *Christianismi* mentione *Christus* fundamentum ponatur, reiecto contrario; Matth. XVI, 24-16. nec abnegandum quid aut agendum urgeatur, quam *in nomine Iesu*; in quo ipso etiam *nomine suo* iussit *Christus* Saluator praedicare *μετάνοιαν*, & gratiam Luc. XXI V, 47. Sed quia veritas clara est, egoque alio iam ostenderim tempore (in Epistola, quam dissertationi *de odio poenitentiali* subiunxi) quam suaviter conspiret respectus vterque, *privatiuus* & *positivus*: actum agere nolo. Inculcamus quotidie τὸ ἀεθρομένῃν, etiam hoc in loco, vt nosti, secundum libros symbolicos p. 75. 79. 72. 84. 173. 320. 419-421. sq. 592. Defendimusque sincere ea, quae ad textum tuum suo tempore monuit Lutherus T. V. Altenb. f. 1170. b. 1339. T. IX. f. 680. b. 903. a. 1416. b. T. I. f. 416. b. Quod si tamen placuerit conferre similia ἐγκλήματα, iam olim disiecta: Vnus instar omnium euolui potest *Varenius* P. II. pro *Andrio*. p. 403-407.

Agamus omnes *Deo* & *Patri* gratias per hunc ipsum *Dominum* IESVM pro omnibus radiis lucis euangelicae, & pro concessa nobis facultate seruitia praestandi *Deo*, non ex fervorum mercenario animo, quia certe *Deus* nostra non indiget opera (Luc. XVII, 10. 13. 22) sed ex spontaneo obsequio, & ἀφύβως, in omnes dies vitae nostrae. (Luc. I, 74. 75.) Gratulemur nobis, quod *Deus* in *Christo* admittit vota & labores nostros, atque hos sibi non displicere in euangelio declarat. Tu, BARTHI, agnoscis, scio, grato animo, quae subsidia luculenta hucusque studiis tuis impenderunt Maecenates maximi: quibus iam submisit offers fructus diuinæ in te collatae gratiae: & quis sit rerum tuarum cardo, quis ordo studii tui Theologici, quis animi habitus, publico edis specimine. Dabis operam, vt per omnes dies vitae tuae praestes ingenue & absque furo, quae tam potens *lex libertatis* verae per verbum plantavit, & *Spiritus Christi* eodem corroboravit in corde tuo. τὰ ΠΑΝΤΑ καὶ ἐν ΠΑΣΙ χεῖρες. Dabam Halae Magdeb. mens. Iulio A. M. DCC, VI.

P R A E S E S,

94 A 7388

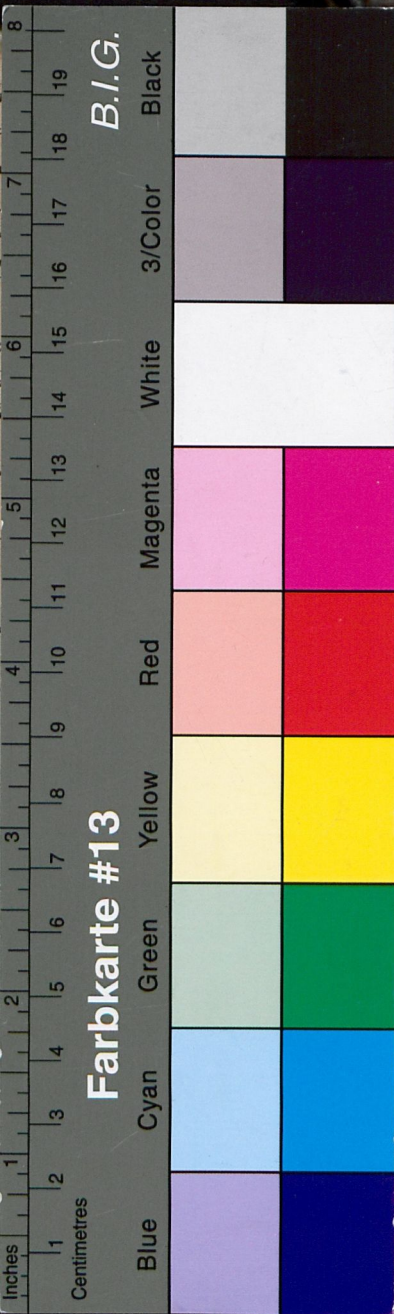
50

1007

kehr

Bl. 59.

EXERCITATIO THEOLOGICO-MORALIS EXEGETICA
de
**GENVINO
PRINCIPIO
ACTIONVM CHRI-
STIANARVM**

Occasione Dicti Paulini ad Col. III. v. 17.

Q V A M
IN REGIA FRIDERICIANA ACADEMIA,
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO, SERENISSIMO
PRINCIPE AC DOMINO

DN. PHILIPPO WILHELMO,
PRINCIPE BORVSSIAE, MARCHIONE BRANDENBURGICO,
CETERA, DVCATVS MAGDEBURGICI GV.
BERNATORE,
P R A E S I D E

PAVLO ANTONIO,
THEOL. DOCT. PROF. PVBL. ORD. ET CONSIST.
REG. IN DVC. MAGDEB. CONSIL.
FACVLTATIS SVAE h. t. DECANO

Præceptore suo æternum venerando,
placido Eruditorum examini sifit

A. & R.

IOHANNES CHRISTIANVS BARTH, Hall. Magd.

SS. Th. C.

A. D. XXX. Iulii. MDCCVI.

H. L. 2. C.

HALAE MAGDEBURGICAE
Litteris CHR. HENCKELII. Acad. Typogr.

